

Capital Geniş Aç

İŞ YATIRIM
Katkılarıyla

Üç ayda bir yayınlanır
Kasım 2007

REHA PAMİR

ENERJİ SEKTÖRÜ HIZLI VE
ETKİN ÇÖZÜMLER BEKLİYOR

PAUL ROBERTS

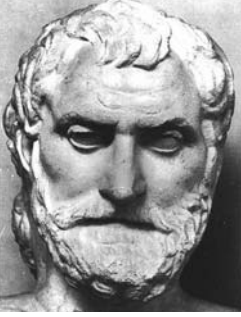
"25 YIL DAHA
PETROLE BAĞLIYIZ"

ENERJİNİN YENİ AJANDASI

UZMANLAR, TÜRKİYE'DE ENERJİ SEKTÖRÜNÜN GELECEĞİNİ,
SUNDUĞU FIRSATLARI VE YATIRIMLARI TARTIŞIYOR...

Vadeli işlemler yeni bir ürün mü?

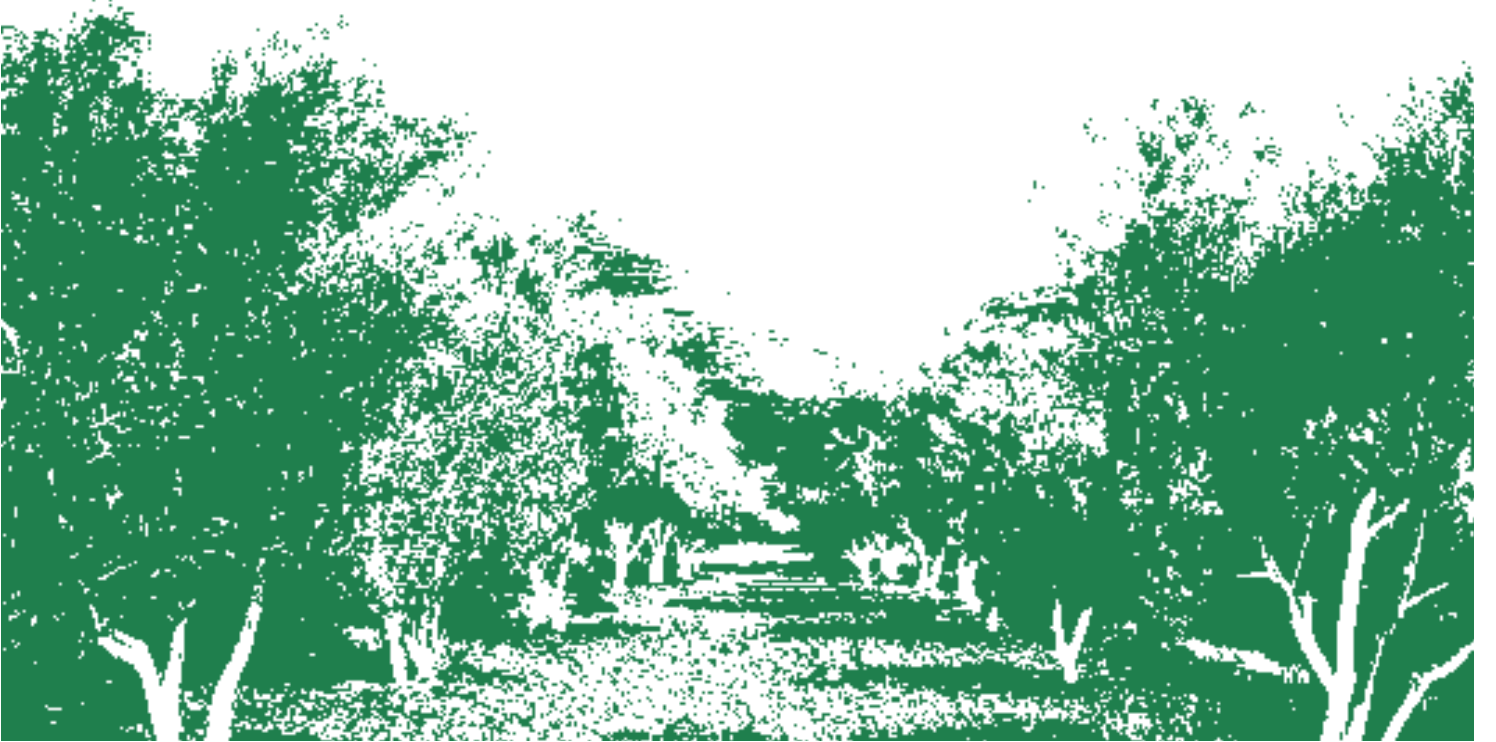

Opsiyon ve vadeli işlemlerin yakın geçmişe ait bir buluş olduğu düşünülür. Oysa bu tür işlemleri ilk gerçekleştiren ve insanlık tarihine sunan kişi, M.Ö.5. yy'da yaşayan Anadolu'lu bilge Thales'tir. Miletli Thales, astroloji ve matematik bilgisini birleştirerek bir sonraki zeytin rekoltesinin çok iyi olacağını öngörür. Milet ve civarındaki bütün zeytin sıkma atölyeleriyle depozito karşılığı bir anlaşma imzalar; sonraki sezonda tüm atölyeler kendisi için çalışacaktır. Hasat zamanı gelir, Thales yanılmamıştır; mahsül çok iyidir. Zeytin atölyelerine olan talep hızla artar. Thales de önceden kapattığı atölyeleri çok yüksek fiyatla kiraya vererek bir hayli kazançlı çıkar. Thales'in yaptığı şey aslında, zeytin hasatının opsiyonlu satışını gerçekleştirmekten ibarettir. Bilgisini uzmanlığıyla yoğun olarak geleceği öngörmüş; doğru zamanda doğru kararlar almış ve nihayetinde yatırımını kazanca dönüştürmüştür.

**Thales'in bilgiyi kazanca dönüştürmeyi sağlayan yaklaşımı,
2500 yıl sonra yatırım dünyasında hâlâ geçerliliğini koruyor.**

**Bilgiyi öngörüye, öngörüü kazanca dönüştürmedeki
uzmanlığını Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'na da taşıyan
İş Yatırım, VOB'da da liderliğini sürdürüyor*.**

*İş Yatırım, 2007 yılının ilk 9 ayında %17,53 pazar payı ile VOB'da en yüksek işlem hacmini gerçekleştirdi.
Kaynak: www.vob.org.tr

Bugün, size özel çözümlerle tanıştığınız gün olabilir:
Esra Öztuna'yı (212) 350 24 24 numaralı
telefondan arayabilir ya da kendisine
eoztuna@isyatirim.com.tr'den ulaşabilirsiniz.

Enerji konusu, sadece ülkemizde değil, hemen tüm ülkelerde önemi giderek artan, dengeleri değiştiren, yeni dengeler kuran, hatta uğruna savaşlar yapılan bir konu durumunda. Sorunun temelinde ise, enerji arz güvenliğinin sağlanması, sürekliliğinin temini yatıyor. Ülkemizdeki enerji tartışmalarının odağında da bu sorun bulunuyor: Enerji arzı güvence altında mı?

Hükümet programında enerji konusundaki temel strateji ve amaç şöyle ifade ediliyor: “Enerji politikamızın temel amacı; rekabetin olduğu şeffaf bir serbest piyasa mekanizması ile artan nüfusumuzun ve hızla gelişen ekonomimizin enerji ihtiyacının sürekli, kaliteli, güvenli ve uygun maliyetlerle temin edilmesidir. Enerji politikamızda ana unsur, enerji arz güvenliğidir. Elektrik üretimi

Gelecek burada şekilleniyor: Enerji

ve dağıtımında özel sektör katılımının sağlanması, rekabetin olduğu işleyen bir piyasanın oluşturulması, tedarikçi ülkelerin çeşitlendirilmesi ve enerji üretiminde azami oranda iç kaynak kullanarak ithalata bağımlılığın azaltılması temel önceliklerimizdir.” Programdaki bu yaklaşıma, hükümetin yatırım iklimini iyileştirme ve sektörü rekabete açma konusundaki bütün adımlarına rağmen, ülkemizde enerji arzının güvenliği ve

sürekliliği konusunda ciddi kuşkuyla dile getiriliyor. Türkiye’nin ciddi bir enerji açığı tehlikesiyle karşı karşıya olduğu belirtiliyor. Ülkemizdeki mevcut yatırımların, orta ve uzun vadede ortaya çıkacak enerji ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu ve acil önlemler alınması gerektiği ifade ediliyor.

Peki, enerji arz güvenliğinin temini ve muhtemel enerji açığı riskini en aza indirmek için neler yapılmalı? Sorunlar ne, çözüm nerede?

İşte, İş Yatırım-Capital dergisi işbirliğiyle hazırladığımız Geniş Açı ekinin bu sayısında, enerji konusunu masaya yatırdık. Kamu ve özel sektör temsilcilerinin en üst düzeyde katılımıyla gerçekleştirdiğimiz toplantıda, “bardağın hem dolu, hem boş olan tarafları” konuşuldu. Hem sektör oyuncuları, hem iş dünyası, hem genel kamuoyu açısından son derece bilgilendirici ve faydalı bir çalışma olduğu kanaatindeyiz.

Bu çalışmaya destek veren ve katkı sunan herkese bir kez daha teşekkür ediyoruz.

M. Rauf Ateş

Doğan Burda
Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.
Hürriyet Medya Towers 34212 Güneşli-İSTANBUL
Tel: 0 212 410 32 28 Faks: 0 212 410 32 27
capital@doganburda.com

Murahas Üye (CEO) Mehmet Y. Yılmaz
Yayın Direktörü (Sorumlu) M. Rauf Ateş
Yayın Yönetmeni Sedef Seçkin Büyüç
Haber Müdürü Hande Demirel
Yazı İşleri Müdürü Ebru Fırat
Görsel Yönetmen A. Bertuğ Patır
Yönetim Editörü Şeyma Öncel Bayıksel
Haber Merkezi Fadime Bazzal, Nilüfer Gözütok,
Ayçe Aksakal, Yasemin Erdoğan, Aslı Işık,
Özlem Aydın, Hande Yavuz, Elçin Cırık
Sayfa Yapımcısı Doğan Pektaş
Grafik Tanju Güngör
Fotoğraflar Gökhan Çelebi, Hüseyin Öngen
Marka Müdürü Didem Alakın
Ankara Temsilcisi Ahmet Erhan Çelik
Tel: 0 312 467 14 37-38-39
İzmir Temsilcisi Ziyet Atilla
Tel: 0 232 463 78 30

Yönetim
Genel Yayın Koordinatörü Yeşim Denizel
Tüzel Kişi Temsilcisi Murat Köksal
Satış Direktörü Orhan Taşkın
Finans Direktörü Didem Kurucu
Üretim Direktörü Servet Kavasoğlu

Reklam

Grup Başkanı Cem M. Başar
Grup Başkan Yardımcısı Funda Baykal
Satış Müdürü Özlem Güner Ateş, Emel Sönmez
Satış Temsilcisi Erman İleri, Deniz Küçük Hüseyin
Teknik Müdür Nusret Kırımlıoğlu
Tel: 0 212 336 53 60-(3 hat) Faks: 0 212 336 53 90

Rezervasyon

Tel: 0 212 336 53 00-57-59 Faks: 0 212 336 53 92-93
Ankara Reklam Tel: 0 312 467 14 37/38
İzmir Reklam Tel: 0 232 463 78 30

Hedef Sayfalar

Tel: 0 212 336 53 70 Faks: 0 212 336 53 91
Maya Akar Center, Kat: 7 Büyükdere Cad.
No: 100-102 34394 Esentepe/İSTANBUL

Baskı Uniprint Basım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Hadımköy İstanbul Asfaltı, Ömerli Köyü
Çatalca-İSTANBUL Tel: 0 212 798 28 41
Dağıtım Yaysat A.Ş. Tel: 0 212 622 22 22

Yayın Türü

© Capital Dergisi **Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.** tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Capital Dergisi'nin isim ve yayın hakkı **Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.**'ye aittir. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz.

DB Okur Hizmetleri hattı Tel: 0212 478 03 00
okurhizmetleri@doganburda.com

DB Abone Hizmetleri hattı
Tel: 0212 478 03 00 Faks: 0212 410 35 12-13
abone@doganburda.com

Pazar hariç her gün saat 08.00-20.00
arasında hizmet verilmektedir.

Enerji, yıldızı parlayan sektörlerden. Girişimler artıyor, yatırımlar hız kazanıyor. Peki enerjide beklenen liberalleşme ne zaman tamamlanacak?

Türkiye'nin enerji açığını kapatmak için ne kadar yatırıma ihtiyacı var? Kamu sektöründen tamamen çıkmalı mı? Türkiye'nin enerjide yol haritası nasıl olmalı? İş Yatırım işbirliği ile gerçekleştirdiğimiz Geniş Açı toplantılarının 14'üncüsünde enerji konusunu seçtik.

Moderatörlüğünü ODTÜ'den Prof. Dr. Osman Sevaioğlu'nun yaptığı toplantıya Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşar Vekili Selahattin Çimen, Sabancı Holding Enerji Grubu Başkanı Selahattin Hakman, Turcas Petrol Y.K. Başkanı Erdal Aksoy, AkEnerji Genel Müdürü ve Elektrik Üreticileri Derneği Başkanı Önder Karaduman, Shell Türkiye Başkanı Nusret Cömert, Çalık Enerji Kurumsal Strateji Direktörü Rıdvan Aktürk, İş Yatırım Araştırma Direktörü Serhat Gürleyen, İş Yatırım Kurumsal Finansman Müdür Yardımcısı Reha Pamir katıldı. İşte enerji sektörünün yol haritasının çizildiği toplantı...

ENERJİNİ

İN YENİ AJANDASI

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Türk enerji sektörümüzün gerek kamu gerek özel sektör tarafından son derece yetkili ve etkili yöneticileri ile ülkemizin geleceği açısından son derece önemli bir konuyu tartışacağız. İlk olarak Nusret Cömert'e dünyada enerji, petrol ve doğalgazın bugünkü durumunu ve nereye doğru gittiğini anlatma için söz vermek istiyorum.

Nusret Cömert Ben öncelikle enerji, refah ve çevrenin birbiriyle yakından ilintili olduğu gerçeğinin altını çizerek global enerji sorununa değinmek istiyor ve bunun da tartışmalarımıza da ışık tutacağını ümit ediyorum. Global enerji sorunu dediğimiz zaman esas olarak üç unsurdan bahsetmek gerekir. Öncelikle dünya nüfusu önümüzdeki 20-25 yıllık dönem içinde en az 1,3 milyar artış gösterecek. Refah seviyesi gelişecek. Hindistan ve Çin gibi gelişmekte olan ülkelerin de yaratacağı talep artışı ile 2030'lu yıllara geldiğimizde dünya enerji ihtiyacının bugünkünün 1,5 katı olacak. Şu andaki enerji tüketimi yüzde 80'i fosil yakıtlardan, yani doğalgaz, petrol ve kömürden oluşuyor. İlk olarak 2030'lu yıllara geldiğimizde bazı senaryolarda fosil yakıtların yine yüzde 80, alternatif senaryoda ise yüzde 77 civarında bir seviyede olacağından hareketle, insanlığın ihtiyacı olan bu enerji kaynaklarının sağlanmasının birinci unsur olduğundan söz etmek istiyorum. Bu durum giderek daha komplike, daha çok teknoloji gerektiren ve daha çetin coğrafi ve iklim koşullarında üretim yapılmasını gerektirecek. İkincisi arz güvenliği konusu. Arz güvenliği, çeşitlendirme ihtiyacını da beraberinde getirecek. Kaynak çeşitliliğinin sağlanması gerekiyor. Burada da daha zorlu coğrafyalarda, daha zor teknolojilerle, geleneksel olmayan yöntemlerle enerji üretimine ihtiyaç var. Suudi Arabistan'da öncekilerden çok daha çetin koşullarda, daha önce arama yapılmayan ama bugün doğalgaz arama faaliyetlerinin yapıldığı alanlardan bahsedebilirim. Zorlu çöl koşullarında, kum fırtınaları ve sürekli yer değiştiren kum tepeleri arasında yatay sondajla bu faaliyetler sürdürülmektedir. Üçüncü olarak çevreden söz etmek gerekir. Çünkü fosil yakıtları üretirken ve kullanırken karbon salınımı söz konusu. Bu da küresel ısınmanın ve iklim değişikliğinin

başlıca sorumlularından biri. O halde daha fazla enerji ama daha az karbon üretmemiz gerekiyor. Bu konuda, arama ve üretim sürecinde üretilen karbondioksitin miktarını azaltma konusunda geliştirilen teknolojilerin yanı sıra karbondioksitin daha etkili tutulması ve hapsedilmesi için yapılan çalışmaları örnek verebilirim. Örneğin, Hollanda'daki Pernis rafinerisinde hapsedilen karbondioksit, serada domates üretiminin artırılmasında kullanılıyor. Bunun yanında kömürden gaz üretilmekte. Tabii ki yenilenebilir enerji kaynakları olarak güneş, rüzgar, biyokütle gibi teknolojilerin geliştirilmesi çalışmaları devam etmekte. Enerji verimliliğinin daha ileri safhalara götürülmesi de önemli.

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Ülkemizde 2008'in sonundan itibaren ciddi bir arz-talep açığı olacağı iddia ediliyor. Bu arz-talep açığının ne kadar geçerli olduğunu Sayın Müsteşar da açıklayacak ve umarım rahatlayacağız. Fakat görünen manzara hiç de öyle değil. Pek çok insan karanlığın ayak seslerinin üzerimize doğru geldiğini düşünüyor. Bu arz-talep dengesi konusunda özellikle sektörün kamu tarafını uyarmaya çalışan özel sektörün önde gelen sözcülerinden biri de Önder Karaduman. Ona "Türkiye'de orta ve uzun vadede elektrik enerjisi açığı riskini aşabilmek için neler yapmalı" sorusunu yöneltmek istiyorum.

Önder Karaduman Arz-talep dengesiyle ilgili olarak ülkemiz 2006 yılını 175 milyar kwh tüketimle kapattı. Bu 175 milyar kwh bir önceki yıla göre aşağı yukarı yüzde 8,4'lük bir artışın karşılığı olmuştur. Türkiye son 20 yılın ortalamasında yüzde 8'lik tüketim hızıyla Çin, Hindistan ve Brezilya'dan sonra 4'üncü ülke konumunda. 2007 yılında da aynı oranda artış yaşayacağımızı kabul edersek, bu yılı yaklaşık 190 milyar kwh ile kapatacağız demektir. 190 milyar ile 175 arasındaki fark 15 milyar kwh. Bu 3 bin 300 MW civarında bir hidroelektrik santrali demektir. Böyle bir yatırım ne özel sektörde, ne de devlet tarafında var. 15 milyar kwh'lik bu ihtiyaç, aynı zamanda bin 700 MW'lık bir doğal gaz santrali demek, ama baktığımız zaman böyle bir yatırım da görmüyoruz. Yine 15 milyar kwh'lik açık demek, yine 3 bin MW'lık kömür santrali demektir ki o da

yok. Türkiye 5 sene önce, elektrik sektörüne yüzde 34 yedek fazlasıyla girdi. Bugün yedeğimiz yok. Çünkü 2006 yılının temmuz ayında, Ege ve Akdeniz bölgesinde ciddi bir travma yaşandı. Bunun arkasından şebeke güvenliğini sağlayabilmek için bir DUY sistemi çıkardık. DUY sisteminde şimdilik şebeke güvenliğini sağlamaya

çalışıyoruz. 2007 yılının yaz ayını zor atlattığımızı hepimiz biliyoruz. Bunu bölgesel kesintiler gezdirerek, frekansları düşürerek yaptık. 2008 yılında Türkiye karanlık bir döneme girecek. Bu karanlık dönemin çarelerini konuşmak için bugün geç bir zaman. Bu tarihlere gelmeden önce Türkiye'nin bir de üretimde kaynak

dağılımına bakmak istiyorum. Türkiye facia bir kaynak dağılımı tablosuyla karşı karşıya. Geçtiğimiz günlerde canlı yayında bir programdayken tesadüfen Sayın Başbakan yayına girdi ve elektrik zamlarıyla ilgili bir konuşma yaptı. Ben elektrik üretimindeki doğalgaz kullanım oranını yüzde 48 olduğunu korkarak söylerken, Sayın Başbakan o konuşmada yüzde 52 lafını telaffuz etti. Yüzde 52 bugün doğalgazın üzerinde oturan Rusya'da yoktur. 4 yıl önce bu sektöre başladığımızda doğal gaz "tu kaka"ydı. İstemediğimiz halde doğalgazı yüzde 52'lere getirmiş bulunuyoruz. Şimdi yapmamız gerekenleri hepimiz biliyoruz. Aynı şeyleri tekrar etmeye gerek yok. Dünyaya bakın. Dünya, enerjinin stratejik olduğunu göz önünde bulundurarak kaynak dağılımını yapmış. Nükleer enerjisini, doğalgazı koymuş ama ufak tutmuş. Biz doğalgazda Rusya ve İran'a feci şekilde bağlanmış durumdayız. Rusya, Ukrayna'ya yaptığı gibi "Bunun fiyatı bu" dese yapacak

bir şey yok. 2006 yılında Türkiye'nin enerjiye ödediği para 28 milyar dolar. 2007 yılında beklenen para yaklaşık 30 milyar dolar. Güney Kore bunları yaşamış ve 17 bin MW'lık bir nükleer santral hamlesiyle ve teknolojisini geliştirerek kendini kurtarmış. Türkiye'nin bulunduğu manzara fevkalade kötü. Bu manzaradan çıkmak için yapmamız gereken şeyler neler? Biz 2001 yılında elektriği liberalleştireceğiz diyerek 4628 sayılı yasayı çıkardık. Elektriği liberalleştireceğimiz tarihte yani yasanın çıktığı tarihte devletle özel sektör oranı yüzde 85'e yüzde 15'ti. Bugün geldiğimiz noktada aynı orandayız. Demek ki bir arpa boyu yol almamışız. Bu bir inanç meselesidir ve buda inançsızlığın göstergesidir. Eğer liberallizme inanıyorsak, o zaman 2001 yılında başladığımız liberalleşme politikasında yüzde 85 yüzde 15 oranını hiç olmazsa 5 puan artırırız. Ben tersine razı değilim. Bu yaz Güney'de elektrik sıkıntısı çektik. Bizi küçücük

NUSRET CÖMERT

TÜRKİYE ENERJİ ÜSSÜ OLMA POTANSİYELİ TAŞIYOR

Sedef Seçkin Büyük Ben Nusret Cömert'e "Doğalgaz, petrol ve rafineri alanında Türkiye bir köprü olmaktan çıkıp bir çekim merkezi olabilecek mi" diye sormak istiyorum...

Nusret Cömert Sohbetimizin başında 2030'da şu andakinden yüzde 50 daha fazla enerji tüketilmesinin beklendiğini ve öngörülere göre tüketilen enerjinin yüzde 80'inin fosil yakıtlar olacağını söylemiştim. Oradan Avrupa'ya geçmek istiyorum. Avrupa'da yaşanan rezervler nedeniyle yerli üretim azalmakta... Doğalgaz tüketimi artmakta... Artan bir enerji arz güvenliği endişesi nedeniyle kaynak çeşitlendirilmesi arzu edilmekte. Bu ise giderek daha uzun mesafelerden doğal gaz getirme ihtiyacını ortaya koyuyor. Türkiye dünyanın en hızlı büyüyen enerji piyasalarından biri ve enerji kaynaklarını da çeşitlendirmeyi arzu ediyor. Coğrafi olarak dünya doğal gaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 70'inin Türkiye'nin 3 bin kilometre yarıçapında bir daire içinde yer aldığını görüyoruz. Türkiye ise pek çok enerji kaynağı ülke ile Avrupa arasında doğal bir köprü konumunda. Buradaki konumumuz büyük bir fırsat. Türkiye, üçüncü şahıslara erişim koşullarını belirleyerek, şeffaf bir transit rejimi ve transit tarifelerini ortaya koyarak bu potansiyeli hayata geçirebilir. Bunun yanı sıra Türkiye çok önemli bir enerji üssü olma potansiyeli de taşımaktadır. Ceyhan'ı Türkiye'nin Rotterdam'ı haline getirmek mümkün. Türkiye enerji piyasalarının sorunlarına göz atacak olursak, öncelikle liberal enerji piyasalarının amacı; tüketiciye, ekonomik, güvenilir ve sürdürülebilir kaynakların sunulmasıdır. Dolayısıyla fırsatı, nihai tüketici için enerji ihtiyacının belirttiğim koşullarda karşılanması, kanun koyucu ve politik idareler için bu piyasaların oluşturulması ve ülke gereksiniminin karşılanması, yatırımcı için de makul bir getiri elde etmesi şeklinde özetleyebilirim. Türkiye'de doğal gazda elbette birtakım önemli adımlar atıldı. Şehir dağıtımlarında çok büyük gelişmeler sağlandı. Ama tüketiciye esas fayda sağlayacak olan doğalgazın doğalgazla rekabetidir. Bunun için çoklu ikmalciye ihtiyaç var. 1987'den itibaren BOTAŞ, çok olumlu şeyler yaptı, 2001 yılında yürürlüğe giren 4646 sayılı doğal gaz kanunu çoklu tedarikçiye geçişin ve piyasanın liberalleşmesinin gereklerini ortaya koydu. İlk aşamada ihaleye konulan miktar 16 milyar metreküptü. 4 milyar metre küpü 4 şirket tarafından alındı ve sevinerek söyleyebilirim ki, en yüksek teklifi Shell Enerji AŞ verdi. Shell, bu ihale sürecinin tüm yükümlülüklerini yerine getirdiğini belgeleyen ve ilk gazın akmasını sağlayacak olan mektubu bekleme sürecinde. İhalenin bir an önce sonuçlanması liberal piyasanın oluşması için tarihi bir adım olacaktır.

klimalar korkuttu. O dönem, Elektrik Üretim AŞ'nin bin 500 MW'lık bir santrali "iz" bedeliyle koyduğunu söylüyor. Bundan daha korkunç bir şey olamaz. Özel sektör sen yapmazsan ben yapacağım diyor. Bir kere bürokratlar şunu göz önünde bulundurmalı: "Eğer özel sektör bunu yapmıyorsa, ben yapmalıyım" fikri son derece yanlış. "Eğer özel sektör bu işi yapmıyorsa o zaman bizde bir kusur vardır, bir bakalım. Biz piyasayı nasıl oluşturacağız, piyasayı oluşturalım" demek lazım. Bu kadar kötü şeylerin arkasından biraz da iyi şeyler söylemek istiyorum. Geçtiğimiz dönemde hidroelektrik ve rüzgar santrallerinin özel sektöre açılması için çok güzel şeyler yapılmıştı. Ama o güzel şeyler bir yasayla yapılmıyor. Bunun arkasının kovalanması lazım. Bakıyorsunuz piyasada herkes hidroelektrik, rüzgar, kömür santrallerine saldırıyor, ama yapan yok. Milyonlarca dolar, para simsarların elinde tur atıyor, para havada geziyor. Yatırım yok. Bu, işin sorumlularının oturup düşünmesi gereken problemlerden bir tanesi. "Biz bu yasayı çıkarttık, niçin özel sektör bu işi yapmıyor, biz simsar zengin etmek için mi bu yasayı çıkardık?" sorusunu kendilerine sormaları lazım. Benim bulunduğum grubun ağırlığı da sanayi grubudur. Sanayimin elektriksiz kalmasını istemiyorum.

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Bu iddianın muhatabı bir ölçüde de benim. Ben

EPDK'nın ilk kuruluş yıllarında 4628'in uygulayıcılarından biriyim. Müsteşarım politika tarafında, ben de piyasa tarafındayım. Biz piyasayı oluştururken, lisansları 2 yıllık süre için verdik. Bu lisansların kesinlikle uzatılmaması lazım. "Ben sana bu lisansı veriyorum, bu inşaatı yapacaksın, 2'nci yılın sonunda inşaatı başlamanı istiyorsan, lisansını iptal ederim" şeklinde bir hüküm vardır. Bu hükmün esnetilmemesi lazım, ama esnetiliyor. İkinci el kağıt ticareti bundan oluyor. Bu, olmaması gereken bir şey. Türkiye'nin şu anda benim elimdeki bilgilere göre, -neden bilmiyorum ama Başbakan'ın elindeki bilgiler hatalı- Türkiye'nin doğalgaz oranı yüzde 43. Avrupa Birliği'nin yüzde 28 ve bundan rahatsızlık duyuyorlar. Selahattin Bey özellikle sektörün hem dağıtım hem de üretim yatırımları tarafında. Bunun da tartışılması lazım. Ben akademisyen kimliğimin yanı sıra eski bir EPDK üyesi olarak karşınızdayım, 4628'in savunusunu yapmak istiyorum. Çünkü kurucularından ve uygulayıcılarındayım. 4628'in temel felsefesi üretim ve dağıtım sektörlerinin birbirinden ayrıştırılması ve bu şekilde sektörün rekabete açılmasıdır. Şimdi yapılan yasal değişikliklerle, her nedense dağıtım şirketlerine aynı anda kendilerine ait, tüketimlerinin yüzde 100'ü oranında üretim yapabilme hakkı da tanındı. Bu tartışıldı. Aynı şey bugünlerde Botaş'ta, Avrupa Birliği'nde de tartışılıyor. Fakat yasanın ilk şeklinde böyle bir şey yoktu. Bu doğrultuda yasal dayanak da sağlandığı için şu anda hem üretim yatırımları hem dağıtım alanında son derece ciddi hazırlık yapan büyük gruplar var. Bunların hepsi sorun. Şimdi sözü Sabancı Holding'den Selahattin Hakman'a bırakıyorum.

Selahattin Hakman Türkiye'deki yedeğin sıfırlandığı, hatta 2007 yılından başlayarak açığın baş gösterdiği herhalde hepimiz için kabul edilen bir şey. Türkiye'de bu yatırımları kimin yapması gerekiyor? Hangi modelle yapılacak? Türkiye'nin çok ciddi bir yatırım ihtiyacı var. Önder Karaduman biraz önce hesapladı. Türkiye'nin karışımını alırsanız önümüzdeki yıllarda 3 bin-3 bin 500 MW'lar seviyesinde kapasite ihtiyacı var. Bu yatırımları Türkiye nasıl yapacak? En verimli, en hızlı, en az kaynak israfına neden olacak şekilde nasıl yapılabilir?

SELAHATTİN HAKMAN

"SERBEST REKABETE AÇIK BİR YATIRIM ORTAMI BEKLİYORUZ"

Prof Dr. Osman Sevaioğlu Nasıl bir yatırım ortamı bekliyorsunuz? Girişimci ve yatırımcı niye girmiyor?

Selahattin Hakman Beklediğimiz yatırım ortamı rekabetçi bir serbest piyasa ortamı. Bunun temel girdileri belli. Bu konuda gerek bakanlıkta gerek bakanlığın çeşitli kurumlarında da çok sayıda çalışma yapılıyor. Bir de işin fiyat tarafı var. Bir de kamu elindeki dağıtım şirketlerinin kamunun kararıyla uyguladıkları fiyat politikası var. Perakende fiyatlar sonuç olarak bizim serbest tüketiciler için de geçerli olan fiyatlar. TEDAŞ "Ben sana bu enerjiyi bu fiyattan satarım" diyor. Dolayısıyla, benim serbest tüketiciye de enerji satabilmem için bu fiyatın altında bir fiyat vermem lazım. Yoksa almazlar. TEDAŞ şirketleri bu fiyatları belli bir kamuoyu sonucu belirliyorlar. Sonuçta Bakan, Başbakan karar veriyor.

Türkiye zaten bu tercihini 4628 ile 2001 yılında yaptı. Türkiye burada tek başına da değil. Bütün Avrupa ve dünya ile birlikte elektrik piyasasını liberalleştirmek, bu yatırımları özel sektör marifetiyle yapmak istedik. Ve böylelikle sektörü devletin hantallığından çıkararak dinamik, ihtiyaçlara hızla cevap veren bir yapıya ulaştırmaya yöneldik. Benim kanımca doğru tercih de budur. Bunun ilk irade beyanı 2001 yılı

4628. Artı 2004 yılında bugün de seçimler sonrasında devam etmekte olan, hükümetin çıkartmış olduğu bir strateji belgesi var. Bu yolda daha derinlemesine birtakım adımların tanımlandığı bir belgedir bu. Bu da doğru yönde bir gelişmedir. Türkiye aslında bütün iradeleriyle bu konudaki tercihlerini ortaya koymuştur. Ama neden biz bugün 2008 için hatta 2010 için geri dönülmez biçimde bir arz açığı ile karşı

karşıyayız. Çünkü, kurulabilecek en hızlı enerji üretim tesisini, hele hele yerli kaynaklardan söz ediyorsanız, 4-5 seneden önce gerçekleştirmeniz mümkün değil. Önder Karaduman'ın eleştirdiği gaz bağımlılığı önümüzdeki dönemde bir miktar daha da artacaktır. Türkiye en azından diğer yatırımlar devreye girene kadar, bu açığı kapatacak kapasiteye ancak gazla sahip olacak. Buraya neden gelindi? Bundan

sonra bu yatırımların hızlandırılması için ne gerekir? Elektrik sektörü her zaman doğası gereği belli bir regülasyon, kural koyucu gerektiren bir sektör değil. Ama bunun ötesinde, bu şekilde bir bağımsız kural koyucunun koyduğu kurallar çerçevesinde rekabet içinde gelişebilecek bir serbest piyasadan bahsediyoruz. Bugün sektörde yatırım yapacağız diyenler var, ilgilenmelerine rağmen yatırım yapmayanlar

var. Rekabetçi bir piyasadan bahsediyoruz. Ben burada herhangi bir şekilde alım garantisi, bir kapasite kullanım garantisi olması gerektiğini düşünmüyorum. Rekabetçi bir piyasadaysak, rekabetçi piyasada rekabet ederiz ve bu rekabette başarılı olursak karşılığını alırız, başarılı olmazsak da yanlış yapmışız deriz.

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu EPDK bu konuda nasıl bir rol üstleniyor?

Selahattin Hakman EPDK da “sahibi bana müracaat etmemişse, ben ne yapayım” diyor. O da haklı. EPDK bir itici değil. Sonuç olarak birisinin müracaat etmesi gerekiyor ki, o da “ben bu fiyatlara izin veriyorum veya vermiyorum” diyecek. Sonuç olarak yatırımcıların, gelecekte yapacağı yatırımlar için gereken fonları alabileceği, toplayabileceği bir piyasa mekanizmasına ihtiyaç var. Yatırımcının tek beklediği şey bu. Ne bir alım garantisi, ne başka bir şey. Ancak kömür santralinde dağıtımın perakende koluna getirilen alım yükümlülüğü var. Bir ülkede bir takım teknolojileri, yakıtları kamu teşvik etmek

isteyebilir. Avrupa’da yenilenebilir enerji türleri teşvik ediliyor. Bugün Almanya’da rüzgar santrali kurduğunuz zaman sattığınız her kwh için belli bir para alıyorsunuz. Güneşten elde ettiğiniz enerji için belli bir para alıyorsunuz. Eğer pazarın büyük bir payını almıyorsa, bu şekildeki teşvik mekanizmaları da uygulanabilir. Teşvik edilmesi gereken, ülke için gerekli olan şeylerdir. Ama bunun piyasayı belirleyecek noktaya gelmemesi lazım. Uzun vadeli alım anlaşmaları Türkiye’nin serbest piyasaya geçmesini engelleyen konulardan biridir. O zaman belli bir özel sektör yatırımını sağlamak için, yap işlet, yap işlet devret gibi kurulmuş modeller var. Belli bir finansman sıkıntısını aşmak için kurulmuşlardır. Ama bu Türkiye’nin serbest piyasaya geçmesinin önünde, özellikle yüksek fiyatlı dönemlerinde, ciddi bir engel oluşturmuştur. Bu tür bir modelden uzaklaşarak, serbest piyasanın çalıştığı şartların sağlanması Türkiye’deki yatırımları da geliştirecektir. Bugün başladığımız, yatırımların devreye giriş tarihleri 2010-2011. Bunları devlet eliyle yapmaya kalkarsak en az 2 sene daha koymak lazım.

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Şimdi sözü Çalık Grubu’na bırakıyorum.

Türkiye’de enerji sektörünü geleceğe taşımak için hem kamu hem özel sektör tarafında hangi adımlar atılmalı?

Rıdvan Aktürk Enerji ve refah birbirini bir parça besleyen şeyler. Dolayısıyla ülke olarak geliştığımız kadar enerjiye ihtiyacımız olacak. Tükettiğimiz enerji bizim için bir refah göstergesi olacak. Bu enerjiyi ne şekilde üreteceğiz? Çevreye muhakkak duyarlı olmamız lazım. Karbonun sıkıştırılması çok ciddi maliyet getiriyor. Türkiye de umarız ki bunlar uygulanır. Aslında konuştuğumuz, 1980’li yıllardan beri süregelen bir konu. Bugün yapacağımız yatırım da 8-10 sene sonra sistemde kendisini hissettirecek, tam randımanlı çalışacak. Türkiye’de 1984’te başlayan birtakım gelişmeler var. Türkiye çok ilginç bir macera içerisinden geliyor. Kore örneği var. Kore’de elektriği ileten, dağıtan hep kamu şirketi. Türkiye, 2001 yılında belki 4628 sayılı kanunla bir tercih yaptı, ama belki de o tercihi yaptığı zamanki koşullar bunu gerektiriyordu. Ve belki de gerçekten olgun değildi. Belki de şu anda onun

ÖNDER KARADUMAN “2020 yılına kadar kurulu düzene aşağı yukarı 50-51 bin megabayt daha ilave etmemiz gerekiyor. Tüm yerli kaynaklarımızın tamamını devreye soksak bile TEYAŞ’ın projeksiyonuna göre 2014 yılında tıkanıyoruz. Mutlaka bu siyasi istikrar döneminde nükleer enerjiyi sonlandırmamız lazım. Burada ikili, üçlü nükleer enerji santrallerinden bahsetmiyorum. 10’lu-15’li, aynı Güney Kore’nin yaptığı gibi çift rakamlardan bahsetmemiz gerekecek. Nükleer enerji santralleriyle ilgili bugün TBMM’den belki de geçmiş olan yasanın önümüzdeki dönem işlerliğinin kazanılması gerekiyor. Dağıtımın bu yabancı firmaların koydukları ulaşamaz hedeflerle değil, daha radikal hedeflerle ihale edilmesinden yanayız. Son olarak, gerek 4628 yasasında, gerek 4646 ve diğer yasalarda yapılması gereken ufak tefek değişiklikler var. Özel sektöre açık birtakım alım işleriyle ilgili hazırlıklar var. Bunlarla ilgili olarak özel sektörle mutlaka görüşülmesinden yanayım. Aksi halde TEDAŞ’ın yaptığı ihalede olduğu gibi ihaleye çıkarız, satamadan geri kapatırız.”

sıkıntılarını yaşıyoruz. Aslında Türkiye enerji kaynakları açısından zorlukları olan bir ülke. Bizim doğalgaz ve petrolümüz yok. Kaynaklarımız olmadığı için doğal olarak dışardan ithal edeceğiz. Burada şu bilinci kendi içimizde iyi yerleştirmemizde fayda var. Enerjiyi israf ediyor muyuz, tasarruf ediyor muyuz, bunun muhasebesini yapmalıyız. Nusret Cömert'in bahsettiği verimlilik önemli. En ucuz enerji tasarruf edilen enerjidir. Bu konuda enerji verimliliği yasası hukuki olarak geçti. Bu konuda tüketiciyi zorlayacak çözüm arayışı içine girmekte fayda var. Türkiye'nin brüt hidroelektrik potansiyeli 430 milyar kwh. Bunun teknik değerlendirilebilir kısmı yaklaşık 216 milyar kwh. Bu da yaklaşık 400'ün üzerinde hidroelektrik santrali demek. Toplam 35 bin MW'lık bir kapasiteden bahsediyoruz. Şu an Türkiye'nin kurulu gücü 41 bin MW. Bunun yaklaşık 9 bin MW'lık kısmı hidroelektrik. Yani önümüzde 9 binle 35 bini mukayese ettiğiniz zaman, 25-26 bin megawattlık bir hidroelektrik potansiyelinin gerçekleştirilmesi fırsatı gözüküyor. Tahmin ediyorum EPDK'nın 2001 sonrası verdiği lisanslardaki temel amaç da buydu, ama maalesef lisans vermekle yapamıyorsunuz. Yatırımcıyı almanız lazım. Kurgulanan sistemde özel sektörün yatırım yapması teşvik ediliyor. Selahattin Hakman son derece haklı. Hiç kimse yatırımcıyı kâr etmeyi amaçlıyor diye suçlamamalı. Eğer bir yatırımcı fırsat görüyorsa, onu paraya dönüştürülebilecek bir fırsat olarak görüyordur. Yatırımcı para kazanmak için yatırım yapar, ama yatırım yapmak için de paraya ihtiyacınız vardır. 2001'de, zor bir ekonomik konjonktürden geçen Türkiye'de özel sektöre yıllık 3-4 milyar dolarlık enerji yatırımı yapma fırsatı sunmuşsunuz. Daha doğrusu böyle bir beklenti içine girmişsiniz. Ama yatırım yapacak özel sektörün ihtiyacı olan hukuki ve ekonomik stabilizasyonu, o rekabet çerçevesini tam olgunlaştıramamışsınız. Burada enerji bürokrasisinin ötesinde de, tahmin ediyorum hukuk sisteminden, yasal çerçevelerden gelen bir takım etkiler var. Bir yabancıyı veya yerliyi yatırım yapmaya çağırdığınız zaman hukuki ticari ve ekonomik çevreyi çok iyi tanımlamanız ve kuralları belirlemeniz gerekiyor. Şu an

elektrik piyasasında elektriğin fiyatının devlet tarafından belirleniyor olması, bu dengeyi bozan bir unsur. Belki bu anlamda devletin kendi genel politikalarını daha farklı ve daha geniş açılarla değerlendirip gerekli mevzuatı ve yasal çerçeveyi oluşturması gerekecek. Katıldığımız bir uluslararası toplantıda Batılı bir ülkenin enerji bakanı, "Türkiye enerji üssü olmak istiyor, ancak siz Türkiye'nin 2025 yılında tüketeceği enerjiyi nereden karşılayacağını buldunuz mu?" diye sordu. Hakikaten bizim böyle bir iddiamız var ama kendi ülkemizin enerji ihtiyacını karşılamak için çok yapısal, uzun vadeli çalışmalar yapamıyoruz. Yıllık yüzde 8 artışa göre, 2025 yılında Türkiye için 500 milyar kwh tüketim öngörüyorum. Arz güvenliğini sağlamak için elektrik üretiminde kaynakları çeşitlendirmemiz lazım. Ama elimizde çok da fazla kaynağımız yok. Linyit düşük kaliteli. Hidroelektrikliği geliştirmek bir rüya gibi ama uzun zaman alıyor. Sorunumuz akut ve kronik. Akut sorun için tarlanızda domates çıkmazsa domatese yüksek fiyat vermek zorundasınız. Elektrikte bunu yaşıyoruz ve yaşayacağız. Önemli olan kronik sorunlara yapısal çözümlerin bulunması. O konuda da aslında birçok insanın ortak görüşleri var. Tahmin ediyorum finansal yapı ve çerçeve sağlaştıkça daha iyi bir noktaya geleceğiz.

Sedef Seçkin Büyük Erdal Aksoy'a bir

RİDVAN AKTÜRK "Üretimde hep bir dar boğazdan bahsediliyor. Dünyada üretimdeki dar boğazdan geçildiği zaman bu sefer iletimde ardından da dağıtımda darboğaz konuşuluyor. Bunu göz ardı etmemek lazım. Türkiye'nin iletim ve dağıtımda iyileştirme yapılabilmesi için yeterli politikaları oluşturması lazım. Nükleer enerji vazgeçilmez bir şey. Ama verimlilik daha önemli. Türkiye'nin bence önemli sorunlarından birisi de elektromekanik sanayisini geliştirememiş olmasıdır. Bu kendi açımızdan ciddi bir kaynak kaybı. Belki yenilenebilir teknolojiler bir şekilde teşvik edilmeli. Türkiye bu konuda belli politikaları hayata geçirmeli. Tabiki yatırım ortamının yatırım yapmaya uygun ve istikrarlı olması kendi kendine dengesini bulur hale gelmesi önemli bir parametre."

sorum olacak. Birden rafineri alanında önemli yatırımcılar Türkiye'ye girmeye başladı. Bu gelişme gelecek için nasıl sonuçlar getirecek?

Erdal Aksoy Türkiye yeraltı kaynakları bakımından çok fakir olsa bile yeraltı kaynaklarına yakın ülkelerin geçiş

noktasında olması dolayısıyla çok şanslı konumda. Tüm mesele Türkiye'nin hep köprü olarak kullanılıyor olması. Köprü olarak gelir geçerler, siz de bakarsınız. Oradan aldığınız ücretle de övünürsünüz. Halbuki gaye bu mu, yoksa o gelip geçen malı Türkiye'de işleyebilmek mi? Türkiye

özellikle rafineri bakımından çok şanslı bir noktaya geldi.

Sedef Seçkin Büyük Yani Türkiye enerji köprüsü olmaktan çıkıp enerji için bir merkez olmaya yönelmiş durumda mı?

Erdal Aksoy Kesinlikle. Bakü-Ceyhan Boru Hattı çalışmaz deniyordu. Çünkü o zamanlar 14 dolarlık petrolden hesap yapılıyor, nakliye fiyatları da göz önünde bulundurulunca bu hattın çalışmayacağı düşünülüyordu. İleriye görenler cesaret edip yaptılar. İyi ki bugün Bakü-Ceyhan var. 50 milyon kapasite yetmiyor, 80 milyon tona çıkartma çalışmaları var. Bu petrol buraya geliyor. Ama bırakırsanız, bu 80 milyon tonun hepsi gider. Önemli olan siz bunun 10-20-30 milyon tonunu Türkiye’de işleyip, Türkiye’ye bir katmadeğer bırakabilir misiniz? Türkiye’nin endüstrisini geliştirebilir misiniz, İkinci nokta bir şanstır. Çünkü daima petrol çeşidinin çok olduğu nokta bir rafineri için bulunmaz bir fırsattır. Hele bunun deniz çıkışı varsa. Elbette lokasyon olarak Ceyhan da çok uygun. Kerkük’ten zaten mevcut boru hattı ile Kerkük petrolü geliyor. Bu petrol de artarak devam edecek. Üçüncü nokta olarak ben Samsun-Ceyhan’ı da çok doğru bir proje olarak görüyorum. Samsun-Ceyhan vasıtası ile Kazak petrolünün bir kısmı belki Bakü-Ceyhan’a girecek. Bir kısmı Samsun-Ceyhan’dan gelecek. Dolayısıyla Ceyhan dünyada çok az noktaya nasip olan bir petrol çeşidine sahip olacak. Petrol çeşidi de rafinerilerde önemli bir veri sağlar. Ben Türkiye’nin doğru yolda olduğu kanaatindeyim. Ancak hükümet Ceyhan bölgesinde yatırım yapmak istiyorsa, hakikaten istediğini göstermek durumunda. Mesela EPDK’ya müracaat ediyoruz, “Burada rafineri yapacağız” diyoruz. EPDK bize yer veriyor,

SELAHATTİN ÇİMEN “Türkiye’nin son 30-40 yılını özetlersek: Türkiye’nin geçmiş 60-70 yıl içinde yaşadığı tecrübe Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri, sürekli artan talep, bu artan talebin doğurduğu yatırım ihtiyacı ve bu yatırımın gerektirdiği finansmanı düzenli olarak sağlayamama sorunudur. Kamu imkanları ile sürdürülebilir şekilde yapamamanın sıkıntısını yaşadığımız için biz liberal bir piyasa modeline geçmiş durumdayız.”

izin veriyor. Ondan sonra ben 3 ay köyde burası sulama arazisi mi tarım arazisi mi onu araştırmak durumunda kalıyorum. EPDK, bir devlet kurulu olarak neden sulama arazisini bana veriyor? Ben rafineri yapacağım diye mürakat ediyorum, bölge sulama alanı değilse, o bölgenin belediyesi, valisiyle neden uğraşmak zorunda kalıyorum? Bu durumu yabancıya anlatmak mümkün değil. Bir yere önlisans verilmişse o yer endüstri tarafından kabul edilmiştir. Bu şikayetleri dile getiriyoruz. Bir bölge endüstri bölgesi olarak kabul edildi. Ancak onun da bir kısmı tamam bir kısmı eksikti. O zaman da başka türlü şüpheler akla geliyor. Türkiye rafineri bakımından çok şanslı bir noktada. Bugün için Karadeniz verimsiz görünse de, rafinaj fazlası var. Karadeniz'de tüketim de çok yok ama Ceyhan çok doğru bir nokta.

Prof Dr. Osman Sevaioğlu Şu ana dek özel sektörün üst düzey temsilcilerinin enerji sektörüne ilişkin perspektiflerini, gelecek senaryolarını ve önerilerini dinledik. Şimdi de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşar Vekili Sayın Selahattin Çimen'den bugüne dek yapılanları ve yakın gelecekte kamu olarak neler, ne gibi düzenlemeler yapmayı planladıklarını öğrenelim

Selahattin Çimen Hem uygulamaya hem de geleceğe yönelik dünya perspektifine bakma açısından buradaki arkadaşların fikirleri son derece değerli. Fikirlerinden, düşüncelerinden bakanlık çalışmalarımızda istifade etmek üzere notlarımı aldım.

Nusret Cömert güzel ama kısa bir dünya perspektifi çizdi. BBen ilave olarak perspektifi genişletmeye çalışacağım ki, sonrasında bugüne kadar yaptıklarımız ve bundan sonra yapmayı planladıklarımız bölgesel bazda o perspektif içine oturabilsin. Evet, dünya bugün ve önümüzdeki döneme orta ve uzun vadede bakıldığında hala geleneksel enerji kaynaklarına bağımlı durumda. Özellikle 1980'lerden sonraki dönemde ve 90'ların ortalarına kadar dünyada ve gelişmiş ülkelerde yeni enerji teknolojilerine doğru çok büyük bir yönelme oldu. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren, yani Bush'un ilk iktidar dönemlerine denk geliyor, çalışmaların biraz ertelendiği bir durum gördük. O teknolojilerin

önümüzdeki 20-30-40 yıllık vadede ticari olarak yapılabileceğine dair bir perspektif görmüyoruz.

Değişik senaryolar var ama halen dünyanın önümüzdeki 30-40 yıla kadar bugünün geleneksel enerji kaynakları olarak adlandırılan fosil yakıtlara bağlı olacağı varsayılıyor. Biz de Türkiye olarak öncelikle bölgesel bir değerlendirme yapmalıyız. Çünkü Türkiye bölgesel bir aktör. Dünyanın 17'nci büyük ekonomisi. Dolayısıyla bu trendi görmek, bu trendin hesaplarını yapmak ve sonuçlarını önümüze koymak lazım. Bu açıdan baktığımızda yine bir diğer gerçek, özellikle petrol ve doğalgaz birtakım bölgesel uluslararası krizlere karşı son derece duyarlı metalar. Bir yanıyla tükenen bir varlık, önümüzdeki 560 yıllık süreçte petrolün bilinen rezervlerinin tükeneceği varsayılıyor. Yeni rezervler her zaman ilave oluyor. Ekonominin genel dengesi yani arz-talep dengesi gereği talep artıyor, kaynaklar tükenme eğiliminde. Zaten fiyatların normalde artış trendinde olması gerekirken bir de dünyanın çeşitli yerlerindeki istikrarsızlıklar, bu kaynakların fiyatlarını direkt olarak etkiliyor. Günümüzde 90 dolarlara varan fiyatlar bunun önemli bir göstergesi. Geleneksel enerji kaynaklarının yüzde 90'ından fazlası dünyanın istikrarsız ülkelerinde bulunuyor. Gerek ülkemizin gerek dünyanın hayatında bu kadar önem arz eden bir enerji kaynağının böyle bir istikrarsızlık riskine maruz kalma ihtimali var. Bu çerçevede dünya doğalgaz ve petrol rezervlerinin önemli bir kısmının yer aldığı coğrafyada bulunuyoruz.

Dünya rezervlerinin yaklaşık 3'te 2'si Kafkasya ve Ortadoğu'da, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada ve Türkiye tüketim bölgesi ile üretim bölgesi arasında geçiş noktasında. Türkiye gibi birçok ülke benzer nitelemeye tabi tutulabilir. Böyle bir yaklaşım içinde Türkiye'nin içinde bulunduğu konumu birkaç boyutu ile mutlaka değerlendirmemiz lazım. Negatif ve pozitif taraflarını dikkate alıp negatif taraflarını azaltmamız pozitif taraflarını değerlendirmeye yönelik politikaları ve uygulamaları ele almamız lazım.

Arkadaşımızın söylediği gibi 2020-2030-2040'lı yıllara geldiğimiz zaman Türkiye'nin süratle artan bir enerji talebi oluşacak. İster bunu birincil kaynaklar anlamında yani

petrol ve doğalgaz olaral kullanalım, ister ikincil üretim elektrik anlamında. Sonuç itibarıyla Türkiye kendi geleceğinde büyük bir tüketici. Arkadaşlarımız bahsettiler. Son 5-6 yılda Çin'den sonra talep artışı bakımından elektrik ve doğalgazda dünyada Türkiye ikinci. Dolayısıyla Türkiye'nin ihtiyaçlarının sadece elektrik anlamında değil, enerjinin genel anlamda güvenilir şekilde karşılanması konusunda önümüze koymamız gerekiyor.

İkincisi; dünya ailesinin bir ferdiyiz. Dolayısıyla dünyadaki istikrarsızlıklar mutlaka dönüp dolaşıp bizi bir şekilde etkiliyor. Venezüella'daki olaylardan dolayı artan petrol fiyatları Türkiye'yi de etkiliyor. Dolayısıyla şu soruyu sormalıyız; "Türkiye coğrafyasının kendisine sunduğu imkanları bölgesel ve uluslararası istikrarsızlıkları global arz enerji güvenliğini sağlamaya yönelik olarak değerlendirebilir mi?" Bu da dediğim gibi hem uluslararası istikrara hem de dönüp bu istikrarın Türkiye'ye sağladığı avantajlara bir katkıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin özellikle son yıllarda bu yaklaşımla bugüne ve yarına katkı sağlayacak çok sayıda projeye ev sahipliği yaptığını ve bundan sonra da gündeminde benzer çok sayıda projenin olduğunu görüyoruz. Arkadaşlarımız Bakü-Ceyhan boru hattı ile Azeri gazının

Türkiye'ye getirilmesini örnek verdiler. Yunanistan'ın İtalya üzerinden Avrupa'ya gaz sevkiyatını da sayabiliriz. Irak, İran, Mısır ve Türkmenistan'la sürdürülen çalışmalarımızı, Kazakistan'ın BTC'ye katılma projelerini ve hem yapılmış olan hem de gündemimizde olan birçok ilişkiyi bu bağlamda sağlamak mümkün. Ceyhan'ın önemi gittikçe artan bir enerji üssü, çekim merkezi olmaya başladığını söylemek de mümkün. Bu başlangıçta Enerji Bakanımız ve hükümetimiz tarafından dillendiriliyordu ama bugün bunun işaretlerini almaya başlıyoruz. Salt BTC ile gelen petrol, yanlış hatırlamıyorsam, dünya petrol arzının günlük olarak yüzde 2'si civarında.

Erdal Aksoy Tam oranı söylemek gerekirse BTC ile gelen petrol, dünya petrol arzının şu anda yüzde 1,2'si.

Selahattin Çimen Kerkük var, Samsun-Ceyhan salt petrol için değil, İstanbul açısından da, boğazların güvenliği açısından da çok önemli bir gelişme. Bunları dikkate aldığımızda, Ceyhan'ın önemli bir enerji üssü olma noktasında hızla ilerlediğini görüyoruz. Bu da bizlere ümit veriyor. Elektrik ya da diğer sektörlerden olsun, yine piyasanın içinden gelen değerli dostlarımız son derece değerli şeyler söylediler. Yani her şey düzenleme ile olmaz. Sonuçta sermaye güvenilir bir ortam istiyor. Bu güvenilir ortamın yatırım ve finansman piyasasında ne anlama geldiğini hepimiz biliyoruz. Burada tekrarlamaya gerek yok.

Türkiye'nin özellikle son 5-6 yılda, 2001 yılında başlayan ekonomik dönüşüm politikaları ile temeli atılan ama son birkaç yılda siyasi istikrarla bütünleşen makro ekonomik yapısında iyileşmeler oldu. Türkiye'nin makro ekonomide sağladığı bu istikrarlı trend, başlı başına yatırım ortamını iyileştirici önemli bir etki sağladı.

Şimdi bunu bankacılık sektöründe yapılan özelleştirmelerde de görüyoruz. Makro-ekonomik yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik bu gayretlerin elektrik sektöründe de, doğalgaz sektöründe de mutlaka olumlu yansımaları olacaktır. Biz sektörde de mutlaka birtakım dönüşümler yapmak durumundayız.

Özellikle elektrik sektörüne spesifik bir bakış yapmak gerekirse, sektör diğer piyasalar gibi değil. Sektörü rekabete açmaktan bahsediyoruz. Dünyadaki benzer

ERDAL AKSOY

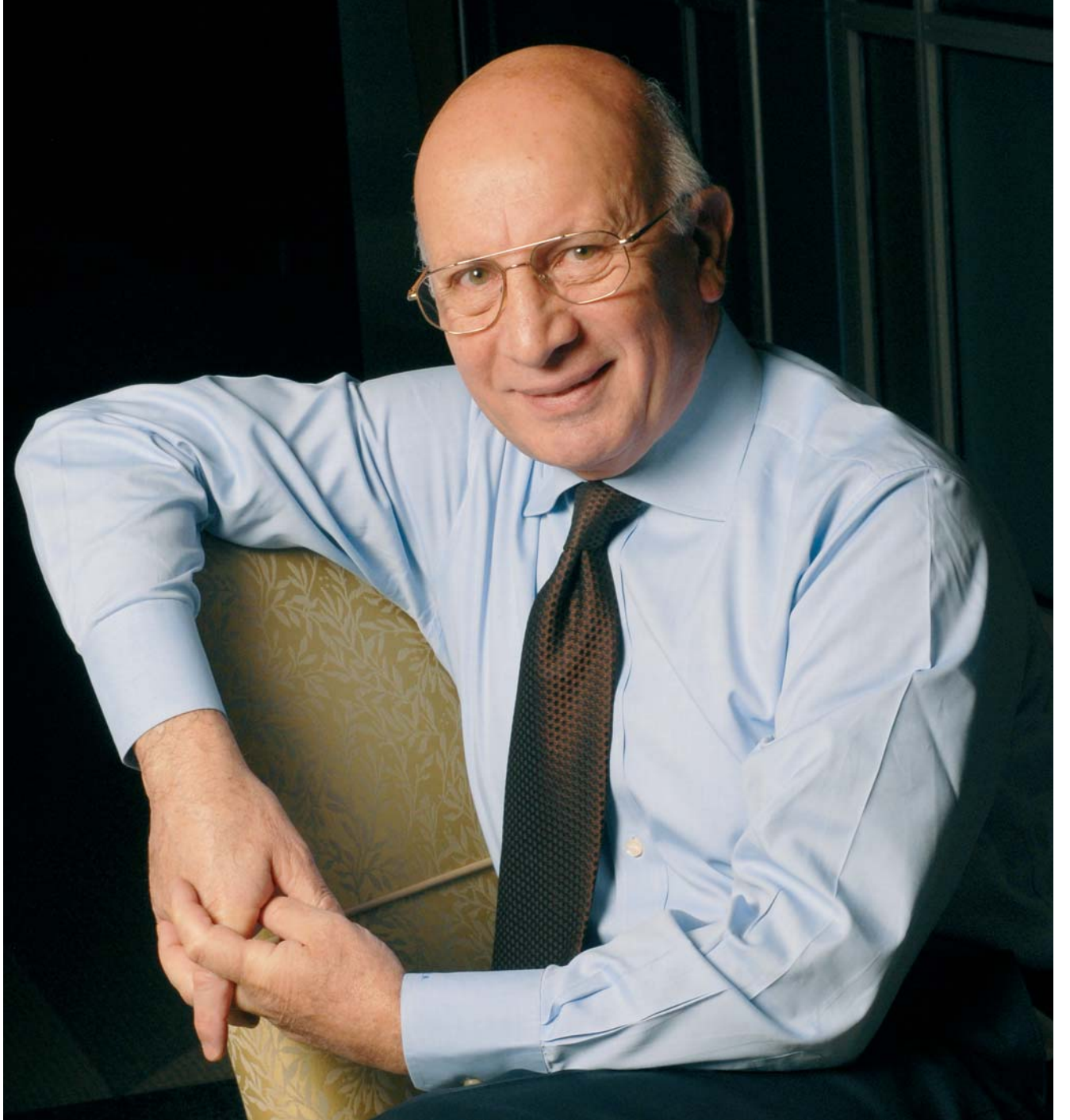
“ÖZELLEŞTİRMELERDE HIZLI DAVRANALIM, 2010’U KURTARALIM”

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Sayın Erdal Aksoy, elektrikten petrol dağıtımına, rafineriden rüzgar enerjisine sektörde her alanda yatırım yapmakla ilgili bir işadami. Onun gelecek vizyonunu öğrenelim...

Erdal Aksoy Yatırım bir güven meselesidir. İsteddiği kadar bugünkü bakan gelsin, "Ben fiyatları istediğiniz gibi yaptım, serbest bıraktım, yüzde 200 zam yaptım" desin, üç gün sonra gelecek bakanın ne yapacağı bilinmez. Benim kendime göre çözüm önerim şu: Hemen, bir gün dahi kaybetmeden hem dağıtımı hem üretimi özelleştirin. O zaman bu sorunların hepsi ortadan kalkıyor. Doğalgazı serbest bırakın. Fransa bunu yapmıyor. Çünkü Fransa'nın böyle bir derdi yok. Yatırımlar 2 senede olmaz. 2008'i, 2009'u kaybedelim, ama 2010'u 2012'yi kurtaralım. Bugün sıkıntıda yaşayalım ama 2010'ları kurtaralım. Bugünkü hükümette de bu görüş hakim olursa, bütün bunları konuşmamıza gerek kalmaz.

girişimlerin son derece dinamik şekilde evrim geçirerek geliştiğini gözlüyoruz. Bundan 3 sene önce model olarak aldığınız bir yapının 3 sene sonra eksiklerini düzeltecek farklı bir yaklaşımdan bahsediyoruz. Süratle gelişen trendi bir yerde yakalama gayretindeyiz. Yakalama gayreti içinde bulunurken mevcut yapıyı da miras olarak alıyoruz. Dolayısıyla burada

hazırlıksızlık, gerek kamu gerek özel sektörde zihinsel transformasyon ne derseniz deyin, mutlaka birtakım aksamalara ve gecikmelere neden olabiliyor. Bu salt kamuda mı var? Hayır, zel sektörde de ben bunu görüyorum. Çok ciddi yatırımcılar gelip örneğin, “alım garantisi vermeyin, alım garantisi verirsiniz bu piyasaya girmeyiz” diye yorumlarını belirtiyorlar. Çünkü onlar

piyasayı algılayabilmiş, yatırım felsefesini kapabilmişler. Ama yine, “alım garantisi olmazsa biz bu işlere girmeyiz” diyen çok sayıda yeni yatırımcı da görüyoruz. Demek ki salt kamuda değil özel sektörde de bir zihinsel dönüşümün yaşanması gereken bir süreçten geçiyoruz. Bu bağlamda bakıldığında 2001 yılında temeli atılan bir yasa var. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun yaklaşık 2-2,5 yıllık bir yapılanma süreci var.

Dönüp baktığımızda, özel sektör ve kamu olarak bugüne kadar yaptıklarımızı daha farklı yapamaz mıydık? Bu kadar hızlı ilerleyen bir süreçte yine bir hata yüzdemiz olsun ama daha farklı yapabildik. Bunu da görüyoruz.

Sadece Türkiye değil tüm ülkelerin enerji sektörlerindeki temel hedefi şudur: Ben ekonominin ve halkın ihtiyacı olan enerjiyi ucuz ve güvenilir şekilde vermeliyim. Neden liberal piyasa modelini tercih ediyorlar?

Şu ana kadar dünyadaki gelişmelerin, Türkiye’nin yaşadığı tecrübelerin, liberal bir piyasa anlayışının Türkiye’yi bu hedeflere götüreceğine olan inancımızı desteklemesinden dolayı tercih ediyorlar. Bu yüzden biz liberal bir piyasa anlayışını benimsiyoruz ve uygulamaya koyuyoruz. Türkiye son 30-40 yıla baktığınız zaman bugün kamunun itham edildiği politikaları ispatlayan bir geçmişe sahip. Türkiye tamamen kamu imkanları ile o yatırımları sürdürememenin sıkıntısını çekerek bugüne gelmiştir. Ben özellikle şu anda Müsteşar Vekili olarak bulunuyorum. Yani bu demektir bakanlık bürokrasisi üstündeki pozisyona sahibim. Onun için hiç kimse bana ve arkadaşlarıma dönüp de “kamu böyle bir yatırım yapsın, kamunun ağırlığı artsın” demesin. Liberal modele geçmiş durumdayız ve bu yolda adımlar atmaya devam edeceğiz.

Önder Karaduman Sadece bizim seçimimiz değil AB’yi de unutmamak lazım.

Selahattin Çimen AB olmasa da ben Türkiye’nin yaşadığı tecrübeden bahsediyorum. Şu anda AB direktifleri önümde olduğu için konuşmuyorum. İnalarak söylüyorum. Enerji verimliliği yasasını mutlaka bir yere koymak lazım. Türkiye’nin bugün enerji sektöründeki verimsizliğinin faturası değişik

hesaplamalara göre her sene 3,5-4 milyar dolar. Elektrik sektörünün bundaki payı nereden bakarsanız bakın 1-1,5 milyar dolar mertebesinde. Santralden tutun, kaçaqlara kadar. Verimlilik yasası hepimizin desteğiyle Cumhuriyet tarihinin çok önemli atılımlarından biri oldu ve çok önemli bir eksikliği giderdi. Bu bir milattır. Elbette liberal piyasa anlayışı olarak yenilenebilir enerji yasası anlamında bakanlığımızın yaptığı çalışmalar son derece önemlidir. Özellikle bu süreç içinde oluşturulan aksamaların biz de farkındayız. Verilen lisansların 10 binlerce, 20 binlerce megabaytı bulduğu bir ortamı elbette kaygı ile izliyoruz. Bir yandan biz bu üzüntüyü yaşarken, bir yandan da haramotre gibi adım adım gelişmeleri izliyoruz. Özellikle son 1 yılda ciddi kuruluş ve ciddi özel sektör firmalarımızın bu işe biraz daha

REHA PAMİR Konuşulmamış konulardan biri kayıt ve kaçak sorunu. Bu hem elektrik hem de petrol sektörü için geçerli. Bu sadece devlet açısından vergi kaybını değil aynı zamanda bu sektörde faaliyet gösteren firmalar açısından da haksız rekabeti oluşturuyor. Ancak son dönemde petrol sektöründe markaların çeşitli uygulamaları ve başka benzeri kontrollerle bu oran azalıyor. Elektrik dağıtım sektöründe son birkaç yıldır özelleştirmelerle başlayan kontrol daha da artacak. Dolayısıyla bu anlamda özelleştirmeler, devlet açısından artı değer yaratacak. Bundan sonra neler olur? Özel sektör açısından hem elektrik, hem doğalgaz hem de petrol açısından biraz parçalı bir yapı görüyoruz. Petrol sektöründe şu an 49 firma dağıtım içinde. Bundan sonraki dönemde doğal seleksiyon yaşanacağını ve burada hem ekonomik hem mali hem de teknik olarak güçlü firmaların sektördeki payını artıracaklarını öngörüyorum. Ölçek ekonomisinin de gündeme gelmesiyle bu tarz yetkinliğe sahip firmaların çalışabileceğini düşünüyorum. Makroekonomik olarak Türkiye’nin geçmiş yıllardakinden çok daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle sermaye piyasasının gelişmesi, belirli bir ölçeğe gelmiş enerji sektörü firmalar için farklı finansman kaynağı sağlayacaktır.

büyük ölçekteki projelerle girmekte olduğunu görmek mutluğuna da yaşıyoruz. En son aldığım rakama göre, yaklaşık olarak 5 bin 500 megabayt civarında bir projenin lisanslarında adım atılmış, kazma vurulmuş durumda. Sabancı Grubu, Koç Grubu ve diğer grupların daha yüksek ölçekteki projelere talip olma ve onu gerçekleştirme konusundaki kararlılığını mutlulukla karşılıyoruz. Tüm bunlar bizim Türkiye'nin yarınasına ilişkin almayı düşüneceğimiz tedbirleri ya da Türkiye'nin yarınasına bakışımızı mutlaka değiştirecek ve etkileyecek.

Biz elbette Türkiye'nin arz-talep dengesinin 2002-2006 döresi kadar rahat olmadığını farkındayız. Fakat "Türkiye 2008 ve 2009'da karanlıkta kalacak" gibi bir argümanı doğru bulmuyoruz. Bu konuda gerekli tedbirleri aldık ve almaya devam ediyoruz. Ancak her şeyin devletin kontrolünde olduğu bir yapıda yüzde 35-40 yedekleri tolere edebilirsiniz. Liberal bir yapıdan bahsettiğiniz zaman her bir yedek kapasitenin mutlaka bir ekonomik faturası olacaktır. Özellikle özel sektör, bu yedek kapasitenin kendilerine olan faturasını maliyetlerinde dikkate alarak, yedek kapasiteyi mutlaka piyasada gerçekleştirecek. Dolayısıyla liberal bir piyasada, rekabete dayalı bir piyasada bu oranın artık yüzde 35-40'lar mertebesinde olacağını elbette biliyoruz. Ama daha geçen hafta biz 2008 ve 2009'a ilişkin birbirleriyle uyumlu şekilde kurumlar, müsteşarlar düzeyinde bir toplantı yaptık. Oluşturulması gereken mekanizmaları konuştuk.

Biz de rekabete dayalı liberal bir elektrik piyasasının oluşturulması konusunda bakanlık olarak kararlıyız. Böyle bir piyasanın oluşturulması için ne gerekiyorsa yapacağız. Yani tekrar devletçi bir zihniyete dönmek doğru olmadığını düşünüyoruz.

Prof. Dr. Osman Sevaioğlu Ben dönemde özellikle nükleer konusunda yeni bir kapının açılacağına eminim. Şimdi Selahattin Hakman'dan elektrik üretiminde kömür, nükleer enerji ve hidroelektrik konusundaki potansiyelin değerlendirilmesi konusuna nasıl yaklaştıklarını öğrenmek istiyorum.

Selahattin Hakman Türkiye'nin tüm yakıtlara ihtiyacı var. Türkiye kendi hidrolik kaynaklarını değerlendirmek zorunda. Ama

bunların yeterli olmadığını biliyoruz. Dolayısıyla ithal kaynaklara, gaza da, ithal kömüre de, nükleere de ihtiyacı var. Türkiye'nin 8-10 senelik ihtiyacına baktığınız zaman tüm bunların geliştirilmesi gerekir. Tabii burada yerli kaynaklara belli bir öncelik vermek, bir stabilite sağlanması açısından önemli. Bu sektöre büyük hedeflerle giren oyuncuların hepsi bu kaynakları çeşitlendirmeye çalışıyorlar. İthal kömüre, doğal gaza, hidroelektriğe giriyorlar. Bunu ötesinde serbest piyasadan

söz ettik. Orada Erdal Aksoy Bey'in söyledikleri çok doğru. Buradaki beklenti, riski taşıyarak bu piyasaya girmek. Özelleştirmenin de yapılması lazım. Bunlar tamamlanana kadar fiyatlar, yatırımcıyı yatırım yapmayı teşvik edecek bir seviyede belirlenmeli. Bir defalık zam ya da fiyat artırılması da çözüm değil.

Erdal Aksoy Komşularımıza bakın hepsi bizden daha kötü durumdalar. İran'a gidin bakın çözüm arayışı var. İkili ilişkileri ve işbirliklerini özel sektörde geliştirirsek bu

sorunlar daha kısa zamanda çözülebilir.

Selahattin Çimen Artık geçmişe değil yarına bakmamız ve birbirimize güvenmemiz lazım. Biz bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da özel sektörle ve özel sektörün temsilcileri olan STK'larla istişare etmeye ve onların değişik konulardaki görüşlerini almaya önem vereceğiz. Kendi kimliğim adına konuştuğumda sözüme güvenmeyebilirsiniz, ama bir kamu otoritesi adına konuştuğumda kamu otoritesine güvenin. Yarın öbür gün bunlar yapılmazsa, bir kayıp olacağını düşünüyorum. Dolayısıyla biz yapacağız, siz de yapmak zorundasınız.

Teşvik ederek yapalım. Bölgesel projeler ve yaklaşımlara da önem vereceğiz. Artı salt elektrikte değil, doğalgaz ve petrol gibi konularda bölgedeki ülkelerle işbirliği ve karşılıklı dayanışma gerektirecek projelere önem vereceğiz. Ulusal stok konusunda bir süredir ilgili aktörlerle çalışmalar sürüyor. 2008 yılında da bununla ilgili yasal düzenlemeler yapmış olmayı planlıyoruz. Özelleştirmeler yapacağız. Dağıtım, denetim özelleştirmeleri olacak. Hükümetin gerekli adımları atacağını ümit ediyorum. Elektrik

sektöründeki strateji belgesinin revize edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Güncelliğini yitirenleri, güncelleyeceğiz. Bakanlık olarak ithalatın serbest bırakılmasından yanayız. Nükleerin yasallaşacağını düşünüyoruz. Son rötuşlar da olumlu netice alma yönünde adım attığımızı düşünüyoruz. Yerli kaynakların kullanılmasına önümüzdeki dönemlerde ağırlık vereceğiz. Özellikle hidroelektrikte, çok lisans verilen santrallerin uygulamaya dönüşmesi için de elimizden geleni yapacağız. Kömürde de aynı şekilde. Başlangıçta hazırladığımız yol haritası niteliğindeki çalışmada, 2023 yılında Türkiye'nin bilinen kömür ve hidrolik kaynaklarının tamamen değerlendirilmesi hedefini koymuştuk. Bunları teşvik ederek özel sektörü bu yöne yönlendirmeyi çalışıyoruz. İletim ve dağıtımı düzelterek. Fiyatların rekabetçi bir piyasada oluştuğu ve doğrudan dağıtım tarifesine yansıtıldığı bir mekanizmanın yerleştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Böyle şeffaf bir mekanizma özel sektör için yatırım güvencesi eksikliğini giderecek. Son olarak, kamu yatırım yapmayacak.

SERHAT GÜRLEYEN

“ÖZEL SEKTÖR GEREKENLERİ YAPABİLECEK GÜÇTEDİR”

Sedef Seçkin Büyük İş Yatırım'dan Serhat Gürleyen'e şu iki soruyu sormak istiyorum. Enerji sektöründe özelleştirmelerde geline nokta nasıl değerlendiriyorsunuz? Ve Türk özel sektörünün yatırım gücü enerji sektöründe ihtiyaç duyulan boyutta yatırımları karşılayabilecek düzeyde mi?

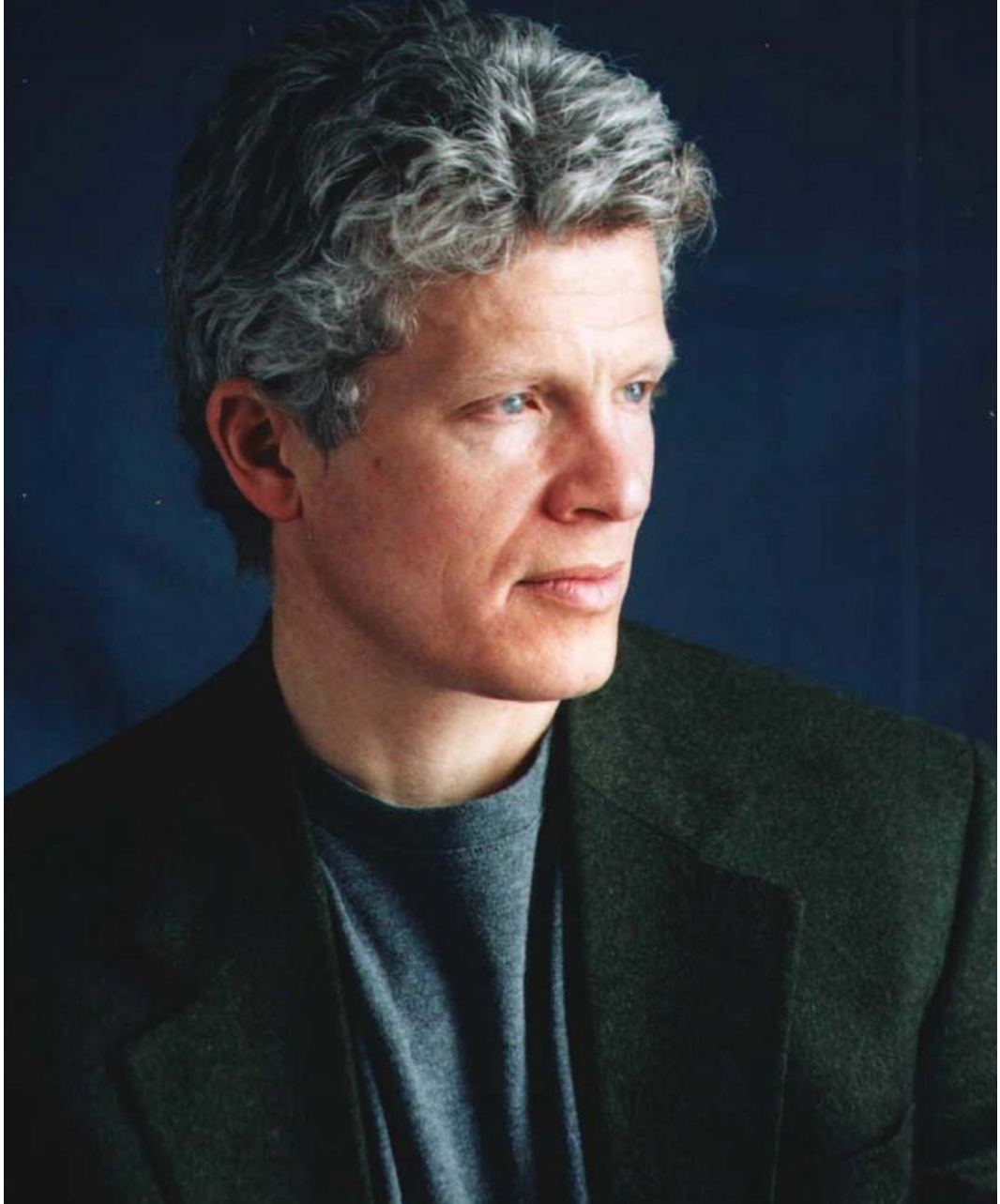
Serhat Gürleyen Türk sanayinin dünya ekonomisine entegrasyonunu tamamlayabilmesi için enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi, arzın devamlılığını sağlaması ve üretim maliyetlerini düşürmesi lazım. Bunu sağlamanın yolu enerji üretimi ve dağıtımının özelleştirilmesi ve rekabetçi bir piyasanın kurulmasından geçiyor.

Petrol tarafında üretim ve dağıtımın özelleştirilmesi ve otomatik fiyatlamaya geçilmesiyle birlikte liberalleşme büyük ölçüde sağlandı. Boru hattı yatırımlarıyla arzın devamlılığı sorunu çözüldü. Yeni rafinerilerin kurulmasıyla birlikte Türkiye bölgesel anlamda önemli bir üretim ve dağıtım merkezi haline gelecek.

Sağlıklı bir özelleştirmenin yapılamadığı elektrik sektöründeki durum ise hiç iç açıcı değil. Türkiye elektrik kullanımındaki artış hızı bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer alıyor. Buna karşı özel sektörün yatırım yapmaması nedeniyle 2008-2009 yıllarında kapasite eksikliğiyle karşı karşıya kalmamız söz konusu. Yüksek kayıp kaçak oranlarıyla ayakta kalmaya çalışan verimsiz bir dağıtım ağına sahibiz. Doğalgaz sektörüne baktığımız da durumun çok farklı olmadığını görüyoruz. Dünya fiyatlarının çok üzerinde bedel ödememize rağmen arzın devamlılığını sağlayamıyoruz.

Petrol sektöründe sağlanan başarının elektrik ve doğalgaz alanlarında da yakalanması için yapılması gerekenler belli. Devletin üretim ve dağıtımdan kademeli olarak çekilmesini sağlayacak bir eylem planı hazırlamak ve hayata geçirmek. Bu konudaki hukuki ve kurumsal değişiklikleri yaptığımız zaman Türk özel sektörünün gerekli yatırımları yapacak güçte olduğunu göreceğiz. Yeterki zaman kaybetmeyelim.

Dünyanın sayılı enerji otoriteleri arasında gösterilen Paul Roberts, önümüzdeki yıllarda enerji savaşlarının artacağını söylüyor. En önemli gerekçe olarak da “siyah altın” petrole, batının gerçek bir alternatif bulamamasını gösteriyor. Roberts, “Ne hidrojen, ne doğalgaz ne de alternatif enerjiler 30 yıl daha petrolün yerine geçemeyecek. Arabanın deposuna kömür, rüzgar, doğalgaz koyamazsınız. Hidrojenin kullanımında da problemler çıktı” diyor. Yakın gelecekte ise petrol fiyatlarının yüksek seyredeceğini, 2008 yılında 80-100 dolar arasında olacağını öngörüyor.

“25 YIL DAHA PETROLE BAĞLIYIZ”

Petrol fiyatları 5 yılda hızlı arttı. En iyi tahminler bile fiyatların gelecek yıl 100 dolar civarına çıkacağını gösteriyor. “The End of Oil” kitabının yazarı gazeteci Paul Roberts, Petrol ve enerji piyasalarının geleceğine yıllarını harcamış bir isim. Roberts’ın tahminine göre, gelecek yıl petrol fiyatları 80 ile 100 dolar arasında seyredecek. Ancak ona göre, dönemsel olarak ani artışlar da yaşanabilir.

Gelecekte hidrojen, kömür ve doğalgazın petrole güçlü birer alternatif olamayacağını söyleyen Roberts, “Enerji savaşları ve petrol fiyatları, siyah altına gerçek bir alternatif bulununcaya kadar artmaya devam edecek” diyor. Bugün petrolün yerine geçebilecek yeni teknolojilerin geliştirilmesinde çok ciddi çalışmalar yapıldığını söyleyen Roberts, “Bitkiler, hidrojen ve enerji verimliliği üzerine konuşmaya başladık. Ancak, mevcut enerji ekonomisini değiştirmek sanıldığının aksine hiç de kolay olmayacak. Petrol sistemi çok geniş ve karmaşık bir yapı. Bazı petrol şirketleri kömüre, hidrojene, doğalgaza, güneş enerjisine yatırım yapıyor. Ancak hiçbirisi acele etmiyor, çünkü ticaretleri hala petrole bağlı ve 25 yıl daha petrole bağlı kalacak” diye konuşuyor.

Paul Roberts, petrole ilgili sorularımızı şöyle yanıtladı:

Dünyadaki petrol rezervlerinin bitmesine ne kadar kaldı?

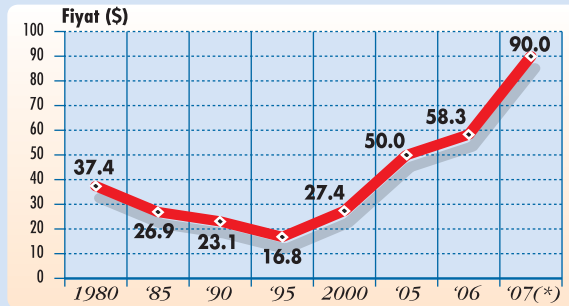
Gerçekte petrol stoklarımız bitmeyecek. Çünkü petrol rezervleri bitmeden kullanım için fazla pahalı hale gelecek. En önemli soru, petrol arzında zirveye ne zaman ulaşacağımız. Tahminler 30-35 yıl arasında değişiyor. Bana göre, bu süreç zaten çoktan başladı. Tahminimce zirve noktasına 25 yıl içinde ulaşacağız. OPEC dışındaki ülkelerde petrol üretimi kalmaması durumunda yüzümüzü OPEC’e dönmek zorunda kalacağız. Bugün, OPEC dışında yer alan

ülkeler 10 yıl içinde OPEC’e bağımlı hale gelecek.

Afrika ve Hazar Denizi’nde yeni petrol rezervlerinin bulunması, Suudi Arabistan’ın gücünü azaltmayacak mı?

Azaltmayacak. Yeni petrol kaynakları bulunuyor, ama aynı hızla petrolü tüketiyoruz. OPEC üyesi ülkeler dışındaki ülkelerin petrol üretimleri gelecek 10 yılda tepe noktaya gelecek. Daha sonra ise düşüşe geçecek. Bu ülkelerin petrol kaynakları yaşlı ve eski. Bu açıdan bakıldığında OPEC üyesi olan Suudi

Petrol fiyatlarının seyri nasıl?

Kaynak: US Energy Information Administration Not: 20 Ekim tarihli fiyattır.

“FİYATLARIN GELECEĞİ TÜRK HÜKÜMETİNİN KARARINA BAĞLI”

Türkiye ile Irak arasında yaşanabilecek sıcak gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye Kuzey Irak’a saldırırsa petrol fiyatları ne olur?

Petrol fiyatları bu tür sıcak olaylara karşı çok hassas. Bence, petrol fiyatlarının geleceği bir açıdan Türk hükümetinin kararına bağlı. Ümit ediyoruz ki sorun hükümetiniz tarafından barışçıl bir biçimde çözülsün.

Sizce Türkiye’nin güneydoğusunda henüz bulunmamış zengin petrol rezervleri var mı?

Türkiye’nin dünyanın en zengin petrol yataklarına yakın olması, güneydoğu bölgesinde önemli petrol yataklarının olduğunu akla getiriyor.

Arabistan, İran ve Irak çok önemli. Bu ülkelerin tamamı soru işaretleriyle dolu ülkeler. Suudi Arabistan'ın çok geniş petrol rezervi var. Ancak Suudi Arabistan'ın petrol yatırımları, onların ulusal şirketleri tarafından yürütülüyor. Bu ülkeler, yatırım yapmamaya, üretim yapmamaya ve fiyatların böylece yüksek kalmasına karar verebilir. Öte yandan, Angola, Nijerya ve Rusya'da önemli yeni petrol kaynaklarına ulaşıyor. Ancak Çin, Hindistan ve ABD'den gelen talepler doğrultusunda bu yeni stoklar

anında eriyor. Çin ve Hindistan herkesin tahmininden daha hızlı büyüyor ve enerji ihtiyaçları çok hızlı artıyor. Çin, şimdiden en fazla petrol tüketen ikinci ülke oldu. Bu durum aslında Pekin için de sürpriz oldu.

Dev petrol şirketlerinin her geçen gün daha da azalan arzla ilgili çözümleri var mı?

Petrol şirketleri, daha fazla petrol bulmakta zorlanıyor. 10 yıl içinde yeni alanlara, alternatif enerjilere girmeleri gerekiyor. Birçoğunun doğalgaza kaydığını görüyoruz. Doğalgaza kaymalarının nedeni, sadece temiz bir gelecek için değil, tamamen doğalgaza ulaşımın daha kolay olmasından kaynaklanıyor.

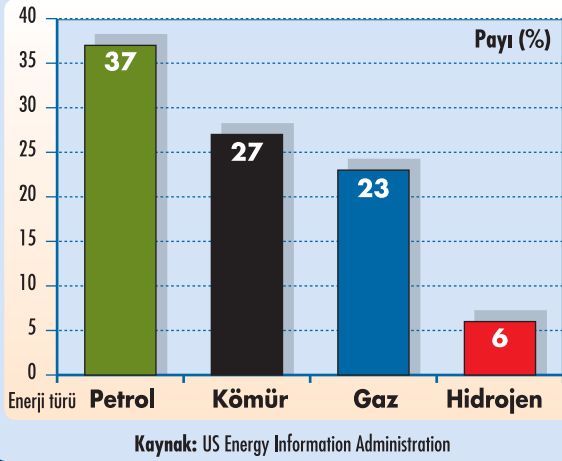
Size göre, petrolün gerçek bir alternatifi var mı?

Petrol talebinin artmasının en önemli faktörü, ulaşım sektöründe petrolün başka bir yakıtla ikame edilememesidir. Arabanın deposuna kömür, rüzgar doğalgaz koyamazsınız. Petrole bire bir bağımlılık var. Petrolün alternatifi yok. Bu zamana kadar petrole pek çok alternatif çıktı. Elektrik, hidrojen konuşuldu. Ancak, bunların bazıları başarısızlıkla sonuçlandı. Gelecekte, petrolün yerini neyin alacağı konusunda yaşanan belirsizlik hala sürüyor. Geçen yıllarda hidrojen konusunda çok heyecanlıydık, ancak hidrojenin ticari olarak kullanılmasında birçok problem çıktı. Ayrıca, Çin'in sahip olduğu kömürden bahsediliyor, Çin'in 200 yıl yetecek miktarda kömürü olduğu söyleniyor. Ancak, kömür çevreye ciddi zarar veriyor. Doğalgazda ise fiyatlardaki artış ve arz güvenliği ile ilgili sorunlar yaşanıyor. Nükleer enerji ise şu andaki mevcut politikalarla büyüyecek. Büyümesi diğer enerjilerin büyümesi kadar hızlı olmayacak. Nükleer enerji şu anda üretim maliyetleri açısından gazdan daha ucuz. Ama nükleer enerjinin de sorunları var. Her ülkede, herkes nükleer santraller yapılmasını istemiyor.

Petrol fiyatlarının bu kadar yüksek olmasının nedeni nedir?

Petrol fiyatlarının yüksek olmasının birçok nedeni var: En basiti petrol talebi, arzından daha fazla artıyor. Bunun yanında petrol üretici ülkelerin istikrarsızlığı devam ediyor. Irak ve Türkiye arasında yaşanan sıcak gelişmeler ve tüm bunların yanında, tüccarların yarattığı spekülasyonlar da fiyatları artırıyor. Ayrıca, hızla azalan petrol

Enerjide en yüksek pay petrolde

“TALEBİN YÜZDE 50’Sİ ÇİN VE HİNDİSTAN’DAN GELECEK”

PETROL SAVAŞLARI DEVAM EDECEK Mİ? Bugün enerji rekabeti, ekonomik ve siyasal platformda sürüyor. Henüz enerji savaşı yok. Ancak petrole alternatif yakıtlar yaratamazsak rekabet daha farklı boyutlara taşınacak. Daha fazla petrole sahip olmak için ülkeler birbirleriyle kesinlikle daha fazla mücadele edecek. Enerji rekabeti, Çin, Japonya, Rusya ve ABD arasında daha fazla yaşanacak.

PETROLDE HANGİ ÜLKELER ŞANSLI? Ortadoğu ve Rusya enerji konusunda tartışmasız süper güç olmaya devam edecek. Afrika, Hazar Denizi ve Kanada’da yeni rezervler bulunacak. Ancak yine de, bunlar Ortadoğu’nun gücünü azaltmayacak.

PETROL TALEBİ NASIL SEYREDECEK? Petrol talebi hızlı bir şekilde artacak. Dünyada günlük 85 milyon varil olan talep, 2030’da 115 milyon varile ulaşacak. Petrol talebinin yüzde 50’si de Çin ve Hindistan’dan gelecek. Dünyanın enerji için gelecek 25 yılda 20 trilyon dolar yatırım yapması gerekiyor. Bunun 11 trilyon doları sadece elektrik sektörüne gidecek.

rezervleri de fiyatları ciddi biçimde artırıyor. Geçen 35 yıl içinde dünyada büyük çapta petrol rezervi bulunamadı. Kuzey denizi, Alaska ve Meksika'da petrol rezervleri azalmaya başladı. Maden yatakları ve petrol kuyuları boşaldı, dünyada hammadde azaldı. Bu yüzden tüm ülkelerin enerji konusunda ciddi politikalar oluşturmaları gerekiyor.

Fiyatlar artmaya devam edecek mi? Gelecek yıl için sizin fiyat tahmininiz nedir?

Bu çok komplike bir soru. Petrol fiyatlarının belirlenmesinde birçok faktör etkili oluyor. Önümüzdeki günlerde de politik sorunlar, Ortadoğu'daki sıcak gelişmeler devam edecek gibi duruyor. Artık yepyeni bir döneme girildi. Hızla artan petrol talebi, petrol fiyatlarının mevcut yatırım politikalarıyla 20-30 dolar aralığına inmeyeceğini gösteriyor. Eğer şu andaki zirveden yukarı çıkarsa da şaşımamak gerekir. Tahmininiz gelecek yıl petrol fiyatlarının 80 ile 100 dolar arasında seyretnesi. Ancak, fiyatlar dönemsel olarak veya ani olarak yükselebilir.

Petrol ve enerji sektörünün geleceğini nasıl görüyorsunuz?

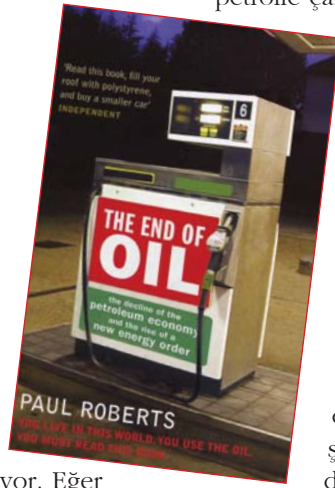
Petrol ihraç eden ülkeler artık daha fazla yeni teknolojiler üzerinde durmaya başladı. Artık birçok oyuncu, enerji arz güvenliği konusunda kendini sorguluyor. Bu da enerji ekonomisinde bugüne kadar yaşanmayan çok büyük değişiklikler getiriyor. Bugün, petrolün yerine geçebilecek yeni

teknolojilerin geliştirilmesinde çok ciddi çalışmalar yapılmaya başlandı. Bitkiler, hidrojen ve enerji verimliliği üzerine konuşmaya başladık. Ancak, mevcut enerji ekonomisini değiştirmek sanıldığı kadar kolay olmayacak. Petrol sistemi çok geniş ve kompleks bir yapı. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi çok fazla zaman ve para istiyor. Suyla çalışan arabaların petrole çalışanlarının yerini almasına en az 40 yıl daha var.

Büyük petrol ve enerji şirketleri devasa paralar kazandı. Yüksek fiyatlardan çok memnunar. Diğer taraftan 20 yıl sonrasını düşünüyorlar. 20 yıl sonra nasıl para kazanacaklar? Bu yüzden de bir yandan yeni teknolojilere yatırım yapıyorlar. Petrol şirketlerinin hangi teknolojilere yatırım yaptığı, bizim için çok büyük önem taşıyor. Bazı petrol şirketleri kömüre, hidrojene, doğalgaza, güneş enerjisine

yatırım yapıyor. Ancak hiçbirisi acele etmiyor, çünkü ticaretleri hala petrole bağlı ve 25 yıl daha petrole bağlı kalacak.

Siyasi tarafta ise, hükümetlerin enerji sektöründe giderek daha önemli bir rol oynamaları ve enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji ve nükleer konusundaki yatırımları teşvik etmek için ciddi politikalar hazırlamaları gerekiyor. Mevcut politikalarla enerjinin geleceği tamamen fosil yakıtlar tarafından belirlenecek. Bu tabloyu değiştiremezsek, enerji arz güvenliği, özellikle petrol ve gazda önemli riskler yaşanacak.

Rakamlarla enerji sektörü

Dünya toplam enerji üretimi (Katrilyon kwh)	135
Dünya toplam enerji tüketimi (Katrilyon kwh)	134
Dünya günlük petrol tüketimi (Milyon varil)	85
ABD günlük petrol tüketimi (Milyon varil)	21
ABD'nin stratejik petrol rezervi (Milyon varil)	685
ABD'nin petrolde dışa bağımlılık oranı (%)	60

2006'da üretilen petrolün ülkelere göre dağılımı nasıl?

Ülke	Petrol üretimi (Milyon varil/gün)
OPEC	35.20
Suudi Arabistan	9.10
İran	4.00
Venezüella	2.50
Nijerya	2.40
Toplam	84.50

Kaynak: ABD Resmi Enerji İstatistikleri, Nisan 2007 Raporu

En çok petrol talebi OECD ülkelerinden geliyor

Ülke/bölge	Ortalama petrol talebi (Milyon varil/gün)
OECD	49.60
ABD	20.80
AB	25.70
Çin	6.80
Toplam	83.70

Görev süresi 19 Kasım'da dolacak olan EPDK'nın ilk başkanı Yusuf Günay, 6 yıllık dönemde elektrikte serbest piyasa oluşturma konusunda başarısız olduklarını söylüyor. Ancak Günay, petrol ve doğalgaz konusunda sağlam bir piyasa oluşturmaya başardıklarına dikkat çekiyor. Özelleştirme dağıtım ihalelerinin gecikmesinin, elektrik piyasasındaki sorunların birincil kaynağı olduğunu söyleyen Günay, dağıtım bölgeleriyle ilgili hazırlıkların bir yıl öncesinden tamamlandığını belirtiyor.

"Özel sektörün yatırım yapması için 4628 sayılı Kanun'un gereği yapılmalıdır. Yani, özelleştirmeler derhal yapılıp, piyasa kurallarıyla oluşan bir fiyat sistemine geçilmelidir" diyen Günay, bunlar yapılırsa özel sektörün yatırım yapacağını düşünüyor. Günay, "Dünyanın hiçbir yerinde, elektrik fiyatları hükümet tarafından belirlenmiyor. Türkiye'de elektrik fiyatları Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla özel sektör niye yatırım yapmıyor sorusunun cevabını burada aramak gerekir" diye konuşuyor.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Başkanı Yusuf Günay'ın, dergimizin sorularına verdiği yanıtlar şöyle:

Elektrik dağıtım ve üretimi konusundaki özelleştirmeler şu anda hangi aşamada?

Özelleştirmeler ne zaman gerçekleştirilecek?

Bu soru bana 5 yıldır soruluyor. Elektrik dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin yapılmasını bekliyoruz. Elektrik dağıtım özelleştirmeleri yapılmadığı takdirde elektrikle ilgili sıkıntılar çözülemez. Yeni sorunların çıkmasında kaynak olma durumunu devam ettirir. Özelleştirmelerin yapılmasını dört gözle bekliyoruz. Karar merci biz değiliz, yılbaşından önce ihalelere çıkılmasını ümit ediyoruz.

Gecikmenin nedeni nedir? Altyapı yatırımları ve mevzuat tamamlandı mı?

Bunu açıklayabilecek durumda değilim. Özelleştirmeye ilgili her şey bir yıl öncesinden tamamlandı. Üretimde düzenleme açısından bir sıkıntımız yok. Dağıtım tekeli olduğu için, dağıtımın bütün işlemleri kural altına alınmıştır. Elektrikler kesildiğinde bunun sorumlusu kim olacak? Şimdi, bu sorumluluk devlete ait. Özelleştirildiğinde böyle bir şey olmayacak. Vatandaş hakkını arayacak. Elektrik dağıtım özelleştirildiğinde, elektrikler gelişigüzel bir şekilde kesilemeyecek.

Bunların hepsi planlandı. Kesilme durumunda gerekçesi ile birlikte belirli bir süre önce tüketiciye haber verilecek. Tüketiciler de ona göre tedbir alacak. Bunlar doğal tekel konumunda nitelendirildikleri için dağıtım şirketlerinin yapacağı işlerin hepsi önceden kurallara bağlandı. Burada boşluk yok. Boşluk kamu eliyle, bu işler yapılırken doğuyor.

BOTAŞ'ın doğalgaz kontrat devri ihaleleri şu anda hangi aşamada? Bu ihalelere katılan şirketleri nasıl değerlendireceksiniz?

Şu anda 4 tane kontrat devri yapılmış durumda. Bu konu da 5 yıldır tartışılıyor. Olmaz dendi, oldu. Biz bu konuda, bir tercihte bulunmuş değiliz. Yasanın verdiği görevi yapıyoruz. Milli idare bu konuda bir kanun çıkardı. Bakanlık Müsteşarı daha önce böyle bir şeyin yapılamayacağını söylemişti. Bu, Türkiye'nin yararlarına uygun görülüyorsa, istenmiyorsa değiştirilebilir. 2009 yılı sonuna kadar BOTAŞ, toplam ithalatının en az yüzde 80'ini özel sektöre devretmek zorunda.

Türkiye, yılda ortalama yüzde 5,5 büyürse, kötümser tahminle 2009, iyimser tahminle 2010'da elektrik darboğazı yaşayacağız. Elektrikte 6 yıldır tek bir yeni yatırım yapılmazken, özel sektörü yatırıma teşvik için devlet ne yapacak?

Teşvik, işleyen bir sisteme müdahale ve birilerine haksız avantaj sağlamak demektir.

"ELEKTRİKTE BAŞARISIZ OLDUK"

Yusuf Günay, 6 yıldır EPDK'nın başkanlığını yürütüyor. Görev süresi bu kasımda dolacak olan Günay, elektrikteki muhtemel arz sıkıntısını çözmek ve özel sektörü yatırıma yönlendirmek için herhangi bir teşvik vermeyi düşünmediklerini söylüyor. "Teşvik, işleyen bir sisteme müdahale anlamına gelir" diye konuşuyor. Dönemini ikiye ayırıyor; başarılı tarafa "en ücra köşelere doğalgazın gitmesini" ve "petrol kaçakçılığının" önlenmesini koyuyor. Ardından da başarısızlığı dile getiriyor: "Maalesef elektrik piyasasının serbestleştirilmesi konusunda başarılı olamadık."

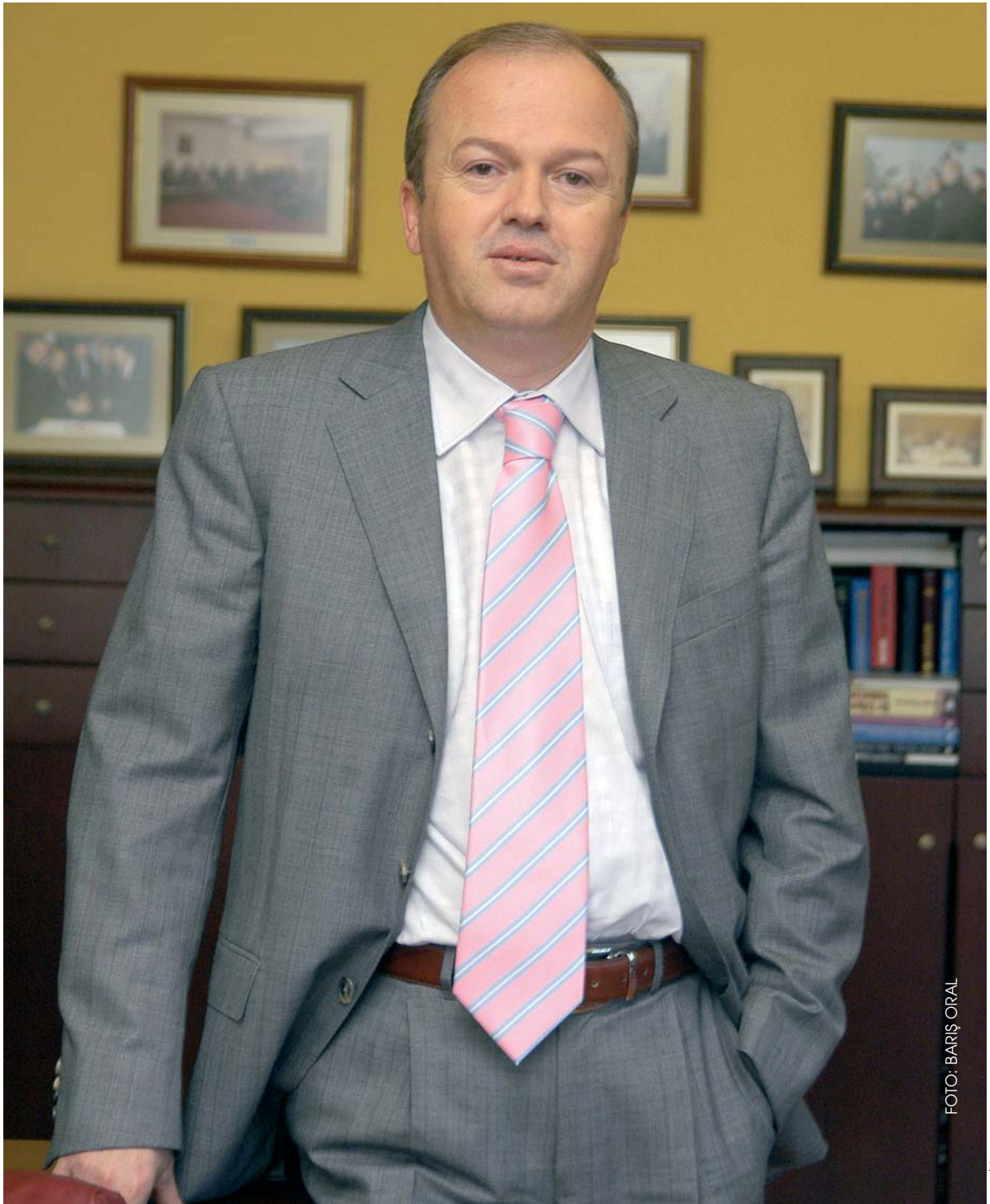

FOTO: BARIŞ ORAL

Teşvik piyasanın kendisidir. Sağlam kuralları olan ve o kurallara göre işleyen piyasanın kendisi teşviktir. Alım garantileri de piyasaya müdahaledir. Geriye gitmektir. Devletin milletin hakkını gasp etmesi ve bunun bedelinin ödenmesi demektir. Özel sektör yatırım yapmıyor diye özel sektörü suçlamaya kimsenin hakkı olmadığını düşünüyorum. Özel sektör, kâr edemeyeceği bir piyasaya elbette yatırım yapmaz. Özel sektörün yatırım yapması için 4628 sayılı Kanun'un gereği yapılmalıdır. Yani, özelleştirmeler derhal yapılıp, piyasa kurallarıyla oluşan bir fiyat sistemine geçilmelidir. Bakın o zaman özel sektör nasıl yatırım yapıyor.

“RÜZGARDA ÇOK SAYIDA BAŞVURU BEKLİYORUZ”

Rüzgar santrallerinin kurulması için çok sayıda şirket sizden izin alamadı. Rüzgar santrallerinde kurulu kapasite şu anda ne kadar? Önümüzdeki 10 yıl içinde bu kapasite ne kadar olacak?

TÜRKİYE’NİN RÜZGAR POTANSİYELİ Hak edip de, alamayan bir şirket yok. Yüz binlerce başvuru olabilir. Bir tane şirket gerekli koşullara sahiptir, o alır. Çok sayıda şirket izin alamadı diye bir şey olamaz. Türkiye, dünyada en iyi rüzgar potansiyeline sahip ikinci ülkedir. Bu potansiyelimizi değerlendirmek durumundayız. Bunun için de iletim altyapısını, yani kullanılması muhtemel santralin sisteme bağlanmasına imkan sağlayacak kapasite artırımlarını ilgili şirketler yapmak zorundadır.

ALTYAPI YATIRIMLARI YAPILMALI Bütün bunlar yapıldığı sürece, rüzgar potansiyeli bir anlam ifade etmez. EPDK, rüzgar santrali başvurularını 1 Kasım’da kabul edecek. Çok sayıda başvuru bekliyoruz. Şu anda 200 MW kurulu kapasite var. Altyapı yatırımlarını yapabilirsek, 10 yıl içinde Türkiye’nin 10 bin MW rüzgar gücüne kavuşması işten bile değil.

Dünya Bankası’nın doğalgaz santrallerine geri dönüş önerisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dünya Bankası’nın önerilerinin asla Türkiye’nin yararına olduğunu düşünmüyorum. Bundan 4 yıl önce Dünya Bankası bunları çok eleştiriyordu. Türkiye’de elektrikte sağlam bir piyasanın oluşmasında zikzaklar çizilmesinin nedenlerinden birisi de Dünya Bankası’nın fikirlerinde sık sık değişikliğe gitmesidir.

6 yıllık başkanlığınız döneminde, özelleştire yaptığınız konular ve başarılı olduğunuz alanlar neler?

Bir kurum düşünün ki haftada 200 civarında gündemle toplanıyor. Bu kurumun personeli, burada çalışanlar, diğer kurullarda alınan maaşların yansını bile almıyor. Bunu fazlasıyla hak ettiğimizi düşünüyorum. Ama maalesef elektrik piyasasının serbestleştirilmesi konusunda başarılı olamadık. Başarılarımıza gelince, bu ülkenin en ücra köşelerine doğalgaz götürdük. Petrol kaçakçılığının önlenmesi için bütün fiziki ve altyapı tedbirlerini aldık. Artık bu ülkede petrol kaçakçılığı yapmak kesinlikle mümkün değildir. En azından ilk 6 petrol ürününün ÖTV gelirlerinde yüzde 6’lık bir artış sağladık. Bu oran diğer sektörlerde, ortalama yüzde 2’dir. Sağlam bir petrol ve doğalgaz piyasası oluşturduk.

Enerjinin özel sektöre açılması, alternatif enerji kaynaklarının tartışılıyor olması EPDK’yı da çok sık gündeme getiriyor. EPDK üzerine düşenleri yaptı mı?

EPDK, 2001 yılında 7 kişiyle yola çıkan bir kurum. Bu süreçte doğalgaz ve petrolde üzerimize düşen her türlü görevi yaptık. Fakat elektrikte çok sık mevzuat değişikliği yapılarak, serbest piyasa çizgisinden dönülmüştür. Dünyanın hiçbir yerinde, elektrik fiyatları hükümet tarafından belirlenmiyor. Türkiye’de elektrik fiyatları Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla özel sektör niye yatırım yapmıyor sorusunun cevabını burada aramak gerekir.

Serbest piyasa ve yapısal reformların yapılmasını istediğini söyleyen IMF’nin neden bu konuda sesi çıkmıyor?

IMF, Türkiye’nin sadece borç ödeyebilirlik durumuyla ilgileniyor. Kurumsal işleyişle ya da yapısal değişimiyle hiçbir şekilde ilgilenmemektedir. İlgilenmeyecektir de.

ENERJİ SEKTÖRÜ HIZLI VE ETKİN ÇÖZÜMLER BEKLİYOR

Enerji sektörü petrol, doğalgaz ve elektrik alt segmentleriyle hemen hemen bütün ülkelerin ekonomisi için son derece önemli bir alandır. Ülkemiz, petrol ve doğalgaz açısından net ithalatçı bir ülke durumunda bulunmaktadır. Bununla birlikte, gerek sektörün liberalleşmesi ile yerli ve yabancı firmaların ilgisinin artması gerek hammadde açısından çok zengin olan Ortadoğu ve Kafkasya bölgesine yakınlığı gerekse de BTC, Nabucco, Samsun-Ceyhan gibi boru hattı projeleri ile Türkiye enerji sektörünün dünya enerji konjonktürü içindeki önemi giderek artmaktadır.

RAKAMLARLA TÜRKİYE ENERJİ SEKTÖRÜ

1990 yılında 16 bin 300 MW seviyesinde olan Türkiye'nin elektrik üretim kurulu gücü, 2006 yılsonu itibarıyla 40 bin 500 MW seviyesine ulaşmış ve bu döneme yönelik birleşik yıllık büyüme oranı (BYBO) yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Elektrik tüketimi açısından bakıldığında, 2006 yılı brüt tüketimi 174,2 milyar kwh, iletim ve dağıtım kayıpları sonrasında net tüketim ise 141,1 milyar kwh seviyesinde oluşmuştur. Yapılan yüksek ve düşük senaryo projeksiyonlarına göre, yaklaşık olarak 2016 yılında Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu minimum kurulu güç 51 bin MW, maksimum kurulu güç ise 60 bin MW olacaktır (Kaynak: TEİAŞ). Petrol, doğalgaz ve elektrik tüketim değerleri de aşağıdaki tabloda görülebilir.

MEVCUT DURUM

2001 yılında Elektrik Piyasası Kanunu'nun TBMM'de kabul edilmesi ve ilerleyen dönemde EPDK'nın kurulması ile birlikte, elektrik piyasasının serbestleştirilmesi hedeflenmiştir. Elektrik Piyasası Kanunu'nu, doğalgaz ve petrol piyasaları kanunları takip etmiş, EPDK bu piyasalardan da sorumlu düzenleyici kurul

olarak görevlendirilmiştir. EPDK hali hazırda ikincil mevzuatları yürürlüğe sokarak bu piyasaları düzenlemeye devam etmektedir.

Son birkaç yılda ham petrol fiyatları, Çin ve Hindistan gibi ülkeler başta olmak üzere dünya genelinde talebin arza göre çok daha hızlı artması, Irak'ta siyasi ve askeri karışıklığın ham petrol arz güvenliğini tehdit etmesi, doların euro karşısındaki değer kaybı ve rafinerilerdeki fazla üretim kapasitesinin büyük ölçüde daralması gibi sebepler nedeniyle son dönemde 89 dolar/varil seviyesine kadar yükselmiştir. Doğalgaz fiyatlarında da benzer bir yükseliş ile karşılaşmıştır.

Elektrik fiyatlarının yüksek olmaması, sanayicilerin, hane halklarının ve doğal olarak hükümetlerin temel hedeflerinden biridir. Bununla birlikte son dönemde,

özellikle doğalgaz fiyatlarındaki yükseliş, çoğunluğunu alım garantili YİD ve Yİ modelli santrallerin oluşturduğu doğalgaz santralleri nedeniyle, ortalama elektrik üretim maliyeti çok yükselmiştir. Elektrik fiyatlarına zam yapılmaması nedeniyle, üretim maliyeti yüksek ve alım garantisi olmayan diğer doğalgaz yakıtlı santraller zor durumda kalmış ve bir kısım santral, üretici firmalar tarafından kapatılmıştır. Ayrıca, son 1 yıldaki diğer önemli bir gelişme ise, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisine perakende satış şirketleri tarafından verilecek alım garantisi süresinin 7 yıldan 10 yıla çıkarılması ve fiyat aralığının 5-5,5 Euro cent/kwh'e getirilmesidir.

Türkiye önümüzdeki dönemde ihtiyaç duyacağı kapasiteye ulaşabilmek için, ağırlıklı olarak yerli kaynaklara dayalı üretim santrali projeleri geliştirmek ve bu projelere yönelik finansman yaratmak mecburiyetindedir. Enerji, planlamanın son derece önemli olduğu, yeni bir santral,

rafineri gibi tesisi işletmeye almanın (detay mühendislik, ÇED, izinler, finansman temin ve inşaat dönemi olmak üzere) uzun yıllar aldığı bir sektör. Ayrıca, izlenen stratejilerin ülkenin tüm sektörlerini ve hane halkını etkileyen bir alan olmasından dolayı, daha iyi bir yapılanma için ilk aşamada problemlerin tespit edilmesi ve çözüm odaklı politikaların uygulanması gerekmektedir.

YAKIN VE ORTA GELECEKTE SEKTÖRÜ BEKLEYEN GELİŞMELER

✓ İlk aşamada elektrik dağıtım özelleştirme ihalelerinin ve daha sonrasında elektrik üretim portföyleri özelleştirme ihalelerinin açılması.

✓ Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.'nin blok satış yöntemi ile özelleştirilmesi. Daha sonra İGDAŞ'ın halka arz ya da blok satış yöntemi ile özelleştirilmesi.

✓ Petrol dağıtım sektöründe faaliyet gösteren 49 firma arasında, özellikle pazar payı çok küçük olan firmaların, marker uygulaması, 60 bin tonun altında yıllık satışı olan firmaların lisanslarını kaybetmesi durumu ve pompa otomasyon zorunluluğu gibi düzenlemeler nedeniyle başka firmalar tarafından satın alınması ya da benzer büyüklükteki firmalarla birleşmesi.

✓ Elektrik üretim sektöründeki oyuncu sayısının satın almalarla azalması ve sektördeki yabancı yatırımcı payının artması.

✓ Belirli ölçekteki firmaların halka arz edilmesi ve İMKB'de işlem gören sektör firması sayısının artması.

✓ BOTAS'ın pazar payının 2009'a kadar yüzde 20'ye düşmesi için, doğalgaz sözleşme devir ihalelerine devam edilmesi.

✓ Başta Ceyhan bölgesinde olmak üzere hedeflenen yeni rafineri projelerinden, gerekli her türlü izni almakta ve finansman bulmakta başarılı olanların 2012-2013 gibi devreye girmesi.

✓ Ceyhan bölgesinin, BTC, Kerkük-Yumurtalık ile gerçekleşmesi durumunda Samsun-Ceyhan petrol boru hatları ve yeni rafineriler sonrasında, dünya petrol sektörü için önemli bir liman haline gelmesi.

✓ Nabucco ve Güney Avrupa Doğalgaz Boru Hattı projelerinin gerçekleşmesi ve Türkiye'nin Avrupa'nın doğalgaz arz tedarikinde önemli bir transit ülke konumuna gelmesi.

Türkiye net tüketim (*)

	1990	2006	BYBO
Elektrik (Milyar kwh)	46.8	141.1	7.1
Petrol (Milyon ton)	22.1	28.5	1.6
Doğal gaz (Milyar m³)	3.4	30.5	14.7

Not:(*) Kayıp/kaçak tüketimleri dahil değildir. Kaynak: TEİAŞ, BP

ENERJİ UZMANI: İŞ YATIRIM

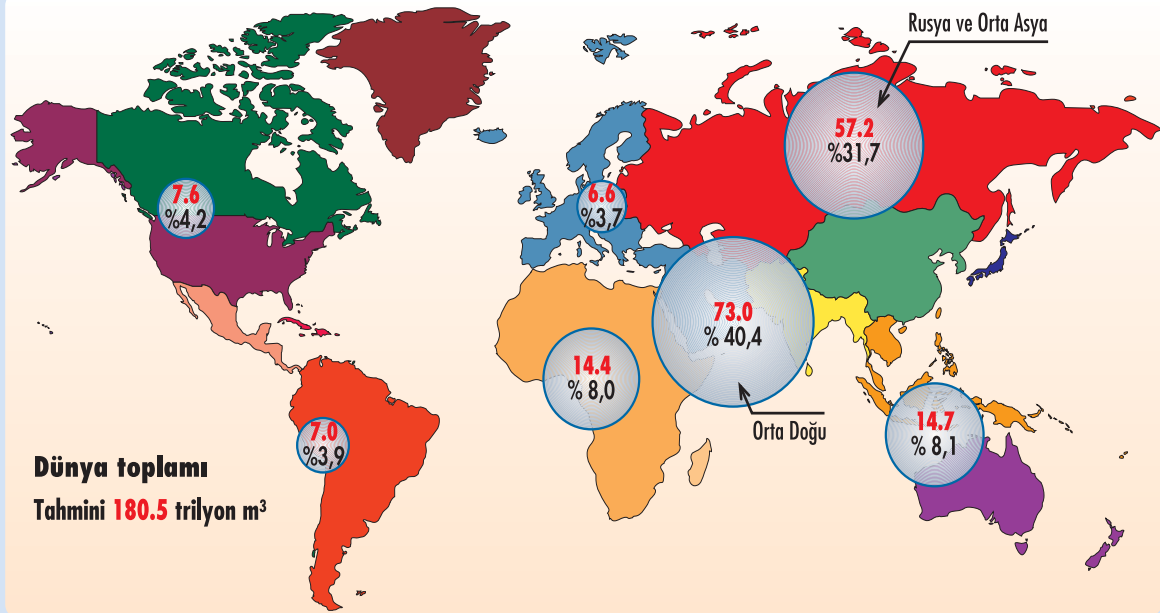
İş Yatırım Kurumsal Finansman Departmanı 25 çalışanıyla, Türkiye'nin en aktif yatırım bankacılığı hizmeti veren kurumlarından. Organizasyon yapısı sektörel gruplara bölünmüştür ve enerji sektörü, enerji-inşaat-madencilik sektör grubu altında incelenmektedir.

Halka arzlar, şirket birleşme ve devralmaları, yeniden yapılanmalar, proje finansmanı temin, özel sektör tahvil bono ve özelleştirme danışmanlıkları konularında İş Yatırım Kurumsal Finansman Departmanı yoğun bir şekilde çalışmaktadır. İş Yatırım ayrıca, 3 tane uluslararası tahkim davasında, finansal danışman ve zarar uzmanı olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nı temsil etmiştir. İş Yatırım, ülkemizde bu hizmeti veren ilk ve tek kurumdur.

Enerji sektöründe sorunlar ve çözüm önerileri

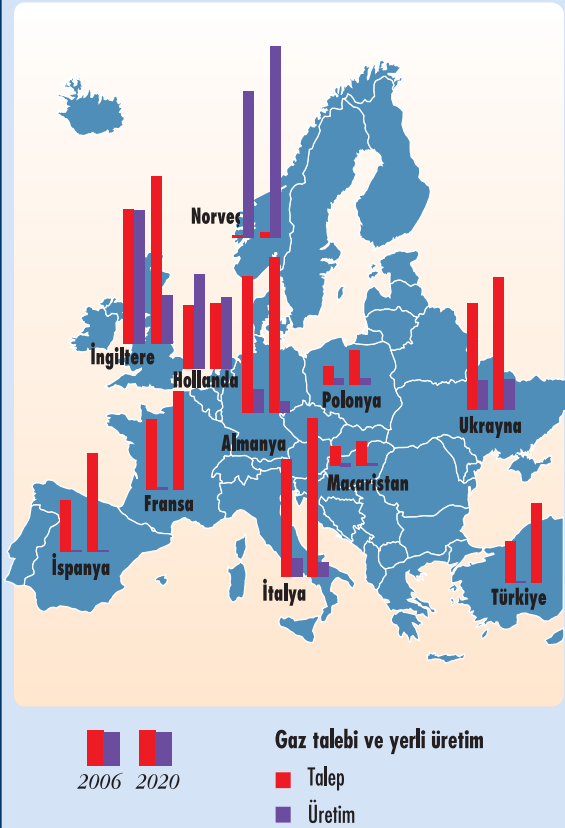
Sektördeki bazı önemli problemler	Çözüm önerileri
2006 yılında 3 bölge için açılan elektrik dağıtım özelleştirme ihalelerinin ertelenmiş olması.	Elektrik dağıtım ve üretim sektörlerine yönelik özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi.
Son dönemde artan hammadde fiyatlarının satış fiyatına yansımamış olmasından dolayı, kamu kurumlarında (TETAŞ, TEDAŞ gibi) yüksek montanlı zararların oluşmuş olması.	Kamu kurumlarının birbirlerine olan alacak/ borç ilişkilerinin mali disiplini altında ve ticari kurallara dahilinde gerçekleştirilmesi.
Başta BOTAŞ olmak üzere, enerji sektöründe faaliyet gösteren kamu kurumlarının, bazı belediye ve kamu kurumlarından olan alacaklarının tahsilinin çok gecikmesi.	Enerji politikasının temel kavramlarından biri kaynak çeşitliliğidir ve her türlü kaynaktan yararlanılmalıdır. Bununla birlikte, bundan sonraki dönemde, çevresel konulara da dikkat ederek (kömür santralleri için baca gazı desülfürizasyon tesislerinin yapılması gibi) kömür ve hidroelektrik gibi yerli kaynaklara dayalı ve üretim maliyeti yüksek olmayan yeni elektrik üretim santrallerine ağırlık verilmesi.
Doğalgaz ve petrol fiyatlarındaki artışların sanayi girdi maliyetlerini yükseltmesi ve doğalgaz yakıtlı alım garantisi olmayan santrallerin rekabet gücünün zayıflaması.	Elektrik sektöründe, gerek kapasite gerek mali olarak güçlü büyük özel sektör firmalarının oluşması ile mevcut parçalı özel sektör yapısının değişmesi (özelleştirme ihaleleri ve sektördeki birleşme ve devralmalarla bu sürecin gerçekleşeceğini tahmin ediyoruz) ve böylece ölçek ekonomisinden de faydalanan bu şirketlerin daha verimli ve daha ucuza elektrik üretme kabiliyetine kavuşması.
EÜAŞ'ın termik santrallerinin bir kısmında, özellikle yıllardır yapılamayan yenileme yatırımları nedeniyle verimliliklerin düşmesi ve tam kapasite çalıştırılmaması.	Özel sektörün ağırlığının artması, yeni projelere alım garantisinin verilmemesi, rekabetin artırılması ve DUY sisteminin verimli bir şekilde çalıştırılması ile gerek sanayici gerek hane halkı için en optimum fiyattan elektrik arzının sağlanması.
Son birkaç yıldır, artan elektrik talebine karşı piyasaya yeni sunulan arz kapasitesinin oldukça düşük olması ve 2009 yılından itibaren elektrik talebinin karşılanmasında tehlike çanlarının çalmaya başlamasının beklenmesi.	İkili anlaşmalar yaparak komşu ülkelerle olan nakil hatlarının kapasitesinin artırılması ve Türk yatırımcılarının yatırım koşullarının iyileştirilmesi, böylece olası elektrik arz sıkıntısı olduğunda ya da elektrik fiyatlarının çok yükseldiği dönemlerde ithalat mekanizması ile yurtiçi talebin karşılanabilmesi imkanının sağlanması.
DSİ'nin son dönemde açtığı yeni hidroelektrik santralleri ihalelerinin, prensip olarak çok doğru bir hamle olmasına rağmen, bazı ihalelerin (özellikle başlangıç aşamasında) mali ya da teknik gücü yeterli olmayan firmalar tarafından kazanılması, ilgili projelerin gerçekleşme süresinin artması ve gerçekleşme şansının azalması.	Özellikle elektrik sektöründe yatırım yapmaktan ziyade, aldıkları lisansları başka tüzel kişilere satmayı hedefleyen firmalar bulunmasından dolayı, mali olarak yeterince güçlü olmayan firmaların lisans sahibi olmasının engellenmesi (EPDK'nın başlayacak olan proje büyüklüğüne göre teminat mektubu zorunluluğu uygulamasını faydalı buluyoruz).
Elektrik ve petrol sektöründe kayıp/kaçak kullanımının ülke ekonomisinde her yıl milyarlarca dolarlık açık oluşmasına neden olması ve kayıp/kaçak tüketiminin, sadece kamunun vergi kaybına değil, aynı zamanda satılan ürünün tüketiciye daha yüksek fiyattan satılmasına sebep olması.	Kayıp ve kaçak tüketime yönelik, bölgesel tarifeye geçilmesi ve cezai yaptırımların artırılması gerekmektedir. (2007 yılı itibarıyla petrol sektöründe, kontrollerin marker uygulaması ile artırılmaya başladığını görüyoruz. Ayrıca, elektrik dağıtım sektörünün özelleştirilmesinin, kayıp kaçakların düşürülmesinde oldukça önemli bir rol oynayacağını düşünüyoruz.)
Afşin Elbistan'da kömür rödovansı karşılığında 2400 mw'lık Afşin Elbistan Santrali C-D ünitelerinin kurulması ihalesinin başarısız olması sonrasında büyük montanlı santral projelerinde kamu, özel sektör anlaşmazlığının tekrar gündeme gelmesi, kamunun düzenleyici rolünden 2001 öncesinde olduğu gibi yatırımcı rolüne de soyunması ihtimalinin doğması.	Rüzgar, güneş ve biyokütle gibi yenilenebilir kaynakları kullanan ama piyasa koşullarında rakipleri ile rekabet etmekte zorlanan santrallere yönelik teşviklerin verilmesi, ama küçük kapasiteli firmalardan yüksek fiyattan elektrik alınmasından ziyade, elektrik sektöründe faaliyet gösteren büyük oyunculara vergi avantajı gibi teşviklerin verilmesi ve onların bu alanlara da yatırım yapmaya yönlendirilmesi.
1990'lı yıllarda elektrik sektörüne yönelik yapılan özelleştirmelerin büyük bir çoğunluğunun başarısız olması sonucunda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı aleyhine açılmış çok sayıda uluslararası tahkim davası ile karşılaşılması ve bunların bir kısmında bakanlığın tazminat ödemeye mahkum olması.	Geçmiş dönemlerde yaşanan sorunlardan ders alarak, özelleştirme öncesi hukuki altyapının güçlendirilmesi.
Elektrik piyasasında rekabetçi bir piyasanın halen kurulamamış olması (örneğin, 2006 sonu itibarıyla alım garantisi olmayan özel sektöre ait santrallerin üretim kapasitesinin toplam kapasiteye oranı yüzde 17'dir).	Kamuda kalan santrallere yönelik, yenileme yatırımlarının yapılması ile verimliliğin artırılması
Petrol dağıtım sektöründe lisanslama sürecinde yaşanan problemlerden dolayı, EPDK tarafından yüksek montanlı cezaların kesilmesi.	Petrol fiyatlarının yüksek olduğu bu dönemlerde, TPAO'nun yurtiçi ve yurtdışı petrol arama faaliyetlerini artırması.
EPDK tarafından ihalesi yapılan doğalgaz dağıtım ihalelerinin birçoğunda, birim amortisman bedellerinin çok düşük olmasının tüketiciler açısından olumlu olmasına karşın, verilecek hizmetin kalitesinin ve doğalgaz şebekesinin geliştirilmesinde arzu edilen hedeflerin ulaşılmasının riske edilmesi.	Doğalgaz dağıtım faaliyeti yeni başlayan ya da başlayacak olan bölgelerde, hizmetin kalitesinin ve şebekenin şehir büyüklüğüne olan oranının (penetrasyon oranı) sürekli denetlenmesi.
Doğalgaz arz garantisine yönelik Kuzey Marmara ile Tuz Gölü doğalgaz depolama projelerinin yıllardır gerçekleştirilememesi.	Tuz Gölü ve Kuzey Marmara doğalgaz depolama projelerinin en kısa zamanda işletmeye alınması.
"Al ya da Öde" (take or pay) özellikli doğalgaz alım anlaşmaları ve yüksek arz montanları nedeniyle, Türkiye'nin, tüketemediği doğalgazın parasını ödemek durumu ile karşı karşıya kalması riski.	Ceyhan'ın mevcut boru hatları ve yapılması planlanan rafineriler ve Samsun-Ceyhan boru hattı sonrasında, Türkiye'nin petrol ticaretinde çok daha önemli bir rolü hedeflemesi, bölgesel petrol borsasının kurulması dahil her türlü gerekli altyapının kurulması.

Global gaz rezervi

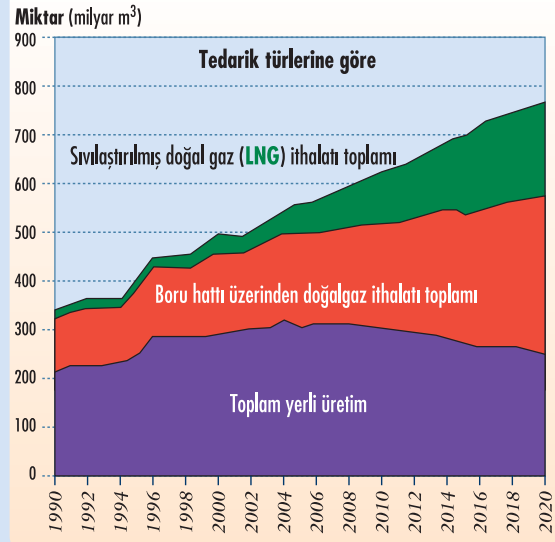
Kaynak: Cedigaz 2006

2006'dan 2020'ye gaz tüketim ve üretimi

Kaynak: Global Insight 2006

Gelişen Avrupa pazarı

Pazarın özellikleri

- Güçlü büyüme
- Azalan yerli üretim
- Hem boru hattı üzerinden hem sıvılaştırılmış doğalgazda (LNG) artan ithalat

Kaynak: Global Insight 2006

PAZARLAMA
ÖZEL YAYINLAR
VE KİTAPLAR
YÖN VEREN
İNSANLAR
ANADOLU
KAPLANLARI
BAŞARI
ÖYKÜLERİ

Capital

YÖNETİM

KARİYER

YENİ YAKLAŞIMLAR

KONJONKTÜR

ARAŞTIRMA

www.capital.com.tr

**Türkiye'nin 1 numaralı
aylık ekonomi dergisi
şimdi internette**

Dijital Dergi Aboneliği için;
www.eMecmua.com

TÜRKİYE'NİN EN YENİLİKÇİ AYLIK İŞ VE EKONOMİ DERGİSİ

DB
İŞİ VE EKONOMİ DERGİSİ

Ulusal ve uluslararası piyasalar elinizin altında.

Dow SPX Nasdaq DAX Bovespa Nikkei CSI FTSE IMKB 30 IMKB 100 Altın Petrol \$JPY
AEFES DOHOL DYHOL ISCTR KCHOL MIGRS TCELL VAKBN ISMEN
AAPL INTC YHOO ORCL AMD HPQ MOT SAP SIE BAY GOOG GE GM IBM BMW STM JPM
IYD IYB IYT ISDJE VOB

Dünyanın farklı piyasaları arasındaki sınırlar gittikçe kalkıyor, birbirleriyle etkileşimi artıyor. Değişik piyasalardaki gelişmeleri takip etmek, bu gelişmelere göre anında pozisyon değiştirebilmek, sermaye piyasası yatırımlarında başarının ön koşulu haline geliyor. İş Yatırım bu amaca yönelik olarak bir elektronik alım-satım platformu geliştirdi; TradeMaster.

TradeMaster ile yerli ve yabancı hisse senetleri ve türev ürünlerin fiyatlarını anlık olarak takip edebileceğiniz; derinlikli bilgilere ulaşabileceğiniz ve analizler yapabileceksiniz. İMKB ve VOB'nın yanı sıra AMEX, NASDAQ, NYSE, LSE, FSE, EUREX, OSAKA SX dahil olmak üzere dünyanın belli başlı hisse senedi ve türev ürün borsalarına anında emir gönderebileceğiniz; emirlerinizin sonuçlarını takip edebileceksiniz.

TradeMaster o kadar avantajlı ki:

- Yurtiçi ve yurtdışı borsaları aynı anda takip edebilirsiniz.
- Veriler üzerinde değişik analizler yapabilirsiniz.
- Yerli ve yabancı hisse senedi ve vadeli işlemlerinizi anında gerçekleştirebilirsiniz.
- İş Yatırım fonlarını alıp-satabilirsiniz.
- Yeni sürümler otomatik olarak yüklendiğinden sürekli güncel özelliklerle çalışabilirsiniz.
- Gelişmiş teknolojik altyapısıyla işlemlerinizi güvenle yapabilirsiniz.

YATIRIM DANIŞMANLIĞI | ARACILIK HİZMETLERİ | PORTFÖY YÖNETİMİ | KURUMSAL FİNANSMAN

İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. | www.isyatirim.com.tr

İş Kuleleri Kule 2 Kat: 12 34330 4. Levent - İstanbul
Tel: (0212) 350 20 00 Faks: (0212) 350 20 01

Daha fazla bilgi almak için: Sinem Cireli (0212) 350 23 54 / scireli@isyatirim.com.tr

